

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi
Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education

2024, 25(4), 337-351

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Gönderim Tarihi | Received Date: 30.01.24

Kabul Tarihi | Accepted Date: 02.04.24

Erken Görünüm | Online First: 25.04.24

Özel Gereksinimi Olan Üniversite Öğrencilerinin Küresel Salgın Sürecindeki Deneyimlerinin İncelenmesi

[Türkçe okumak için tıklayınız](#)

Investigation of Experiences of University Students with Special Needs During the Global Pandemic

[Click here to read in English](#)

Hasret Nuhoğlu

Demet Tavukçu

Neslihan Özcan

Özel Gereksinimi Olan Üniversite Öğrencilerinin Küresel Salgın Sürecindeki Deneyimlerinin İncelenmesi*

Hasret Nuhoglu ¹

Demet Tavukcu ²

Neslihan Özcan ³

Öz

Giriş: 2019 yılında Çin’de ortaya çıktığı düşünülen yeni Koronavirüs Hastalığı’nın (KOVİD-19) 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın olarak ilan edilmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu salgının etkisini azaltmak ve yayılmasını yavaşlatmak için eğitime ara verilmiş ardından acil uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır. Ülkemizde son derece hızlı bir şekilde geçiş yapılan acil uzaktan eğitim süreci pek çok öğrenciyi olumsuz etkilemiştir. Bu öğrenci kitlesi içerisinde en çok etkilendiği düşünülen kitlelerden biri özel gereksinimli üniversite öğrencileridir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, yükseköğretim öğrencilerinin bu süreçteki deneyimlerini incelemek ve varsa karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktır.

Yöntem: Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde yer alan bir yükseköğretim kurumunda (vakıf) eğitimine devam eden 14 özel gereksinimli öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemi yaklaşımlarından fenomenolojik (olgubilim) desen kullanılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve betimsel analizle analiz edilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde hem olumlu hem de olumsuz deneyimler yaşadıkları, eşzamanlı ve eş zamansız derslerden belirli düzeylerde yararlandıkları, farklı iletişim kaynakları aracılığıyla öğretim üyeleriyle iletişim kurdukları, ölçme ve değerlendirme sırasında çeşitli sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür.

Tartışma: Araştırmada elde edilen bulgular alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır. Araştırma bulgularına göre küresel salgın döneminde (KOVİD-19) yükseköğretimde eğitime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinden genel anlamda etkilendikleri görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Küresel salgın, KOVİD-19, yükseköğretim, özel gereksinimli bireyler, uzaktan eğitim.

Atf için: Nuhoglu, H., Tavukcu, D., & Özcan, N. (2024). Özel gereksinimi olan üniversite öğrencilerinin küresel salgın sürecindeki deneyimlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 25(4), 337-351. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1428189>

*Çalışma 31. Ulusal Özel Eğitim Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹**Sorumlu Yazar:** Prof. Dr., Maltepe Üniversitesi, E-posta: hasretnuhoglu@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9985-4203>

²Arş. Gör., Maltepe Üniversitesi, E-posta: demettavukcu@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8792-1413>

³Arş. Gör., Maltepe Üniversitesi, E-posta: neslihanozcan@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1435-3881>

Giriş

2019 yılında Çin’de ortaya çıktığı düşünülen yeni Koronavirüs Hastalığı (KOVİD-19) kısa sürede neredeyse tüm dünyaya yayılmış ve 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından küresel salgın olarak ilan edilmiştir. Salgının etkisini azaltmak ve yayılmasını yavaşlatmak amacıyla tüm dünyada esnek çalışma, evden çalışma veya dönüşümlü çalışma gibi uygulamalara geçiş yapılmıştır. Ek olarak, sosyal mesafenin korunması, kısmi ya da tam zamanlı sokağa çıkma yasakları, karantina uygulamaları gibi önlemler alınmıştır (Bozkurt vd., 2020; Gupta & Goplani, 2020). Okullar ve üniversiteler de dahil olmak üzere salgının hızla yayılmasına neden olabilecek yerler kapatılmış, hemen hemen tüm dünyada yüz yüze eğitime ara verilmiştir. Eğitimin kesintiye uğraması, sosyal mesafe kuralları ve değişen kişisel/toplumsal hassasiyetlerle birlikte tüm dünyada, acil uzaktan eğitim olarak kavramlaştırılan süreç, baskın eğitim faaliyeti haline gelmiştir.

Türkiye’de 13 Mart 2020 tarihinde ilk ve ortaöğretime, 16 Mart 2020 tarihinde ise yükseköğretime ara verilmiş (Dikmen & Bahçeci, 2020) ve yaklaşık 25 milyon öğrencinin eğitimi kesintiye uğramıştır. İlk ve ortaöğretim düzeyinde yaklaşık 16.5 milyon öğrenci bu süreçten etkilenirken (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation [UNESCO], 2021); yükseköğretim düzeyinde 7 milyon 940 bin 133 öğrencinin bu süreçten etkilendiği belirtilmiştir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2019). 23 Mart 2020’de yükseköğretim kurumlarının %64’ü, 30 Mart 2020’de %21.6’sı ve 6 Nisan 2020’de de %13.2’si uzaktan eğitim uygulamalarına başlamıştır (YÖK, 2020). Bu bağlamda, eğitimin her kademesindeki öğrenciler, acil uzaktan eğitimin işe koşulması ile eğitim süreçlerini farklı bir şekilde deneyimlemek zorunda kalmışlardır. Bu süreçte uzaktan eğitim ile ulaşılamayan öğrencilerin olduğu ve ilköğretimden yükseköğretime kadar pek çok öğrencinin süreçten olumsuz etkilendiği ifade edilmiştir (Pınar & Dönel-Akgül, 2020). Küresel salgın sürecinin etkilediği öğrenci kitlesi içerisinde bulunan ve bu süreçten en fazla etkilendiği düşünülen kitlelerden birinin özel gereksinimli öğrenciler olduğu söylenebilir. Yükseköğretim Kurulu Bilgi Sistemi (YÖKSİS) 2020 yılı verilerine göre ise 27.872 önlisans, 23.581 lisans, 236 yüksek lisans ve 48 doktora öğrencisi olmak üzere toplam 51.647 özel gereksinimli öğrenci yükseköğretime devam etmektedir. Bu öğrencilerin %89’unun ise açıköğretim programlarına kayıtlı olduğu belirtilmektedir (YÖK, 2020a).

Yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin idari, fiziksel, barınma ihtiyaçları ile sosyal ve akademik alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve hazırlamak, eğitim-öğretime tam katılımlarını sağlamak, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik sorunlarına çözüm üretmek üniversiteler bünyesinde kurulan Engelli Öğrenci Birimi’nin sorumluluğundadır. Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği’nde (2014) bu birimin görevlerine yer verilmiştir. Bu yönetmeliğe göre yükseköğretim kurumlarında yer alan Engelli Öğrenci Birimleri’nin görevleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. “Öğrencilerinin akademik ve sosyal yaşamlarını engellemeyecek biçimde öğretim programlarını düzenlemek için engelli öğrencinin devam ettiği eğitim ortamının uygunlaştırılması,
2. Özel gereksinimli öğrencilere uygun eğitim araç-gereçleri, ders materyallerinin belirlenmesi,
3. Uygun ölçme değerlendirme sisteminin hazırlanması,
4. Öğretim elemanlarına engellilik ile bunun getirdiği sınırlılıkları ve yapılması gereken düzenlemeleri anlatan içerikler hazırlanması,
5. İlgililere danışmanlık hizmeti verilmesi,
6. Gerektiği durumlarda hizmet içi eğitim sağlanması.” (s. 2)

Bu görevler yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin eğitim hizmetlerine erişebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu birimlerin pandemide de aktif olarak çalışarak bu görevleri yerine getirmeleri beklenmiştir. Ayrıca, küresel salgında eğitime yönelik alınan her kararda, özel gereksinimli öğrencilerin eğitim öğretim süreçlerinin kesintiye uğramaması için gerekli tedbirlerin alınması gerekliliği YÖK tarafından yükseköğretim kurumlarına hatırlatılmıştır.

Yükseköğretim kurumlarına gönderilen 07.05.2020 tarihli belge ise sunumlarda, ders hazırlıklarında ve ders anlatımlarında yapılabilecek küçük değişikliklerin özel gereksinimli öğrencilerin derse katılımı için son derece önemli olduğu vurgulanmıştır (YÖK, 2020b). 11.05.2020 tarihli belgede final ve bütünleme sınavlarının çevrimiçi veya ödev, proje gibi alternatif yöntemlerle yapılması önerilmiştir (YÖK, 2020c). Ayrıca, bu süreçte, “Küresel Salgında Yeni Normalleşme Süreci Rehberi” ile “Küresel Salgın Bağlamında Yükseköğretim Kurumlarında Sağlıklı ve Temiz Ortamların Geliştirilmesi Kılavuzu” yayımlanmış ve bu kılavuzlarda uzaktan

eğitimi özel gereksinimli öğrencilere erişilebilir kılmaya ilişkin çeşitli öneriler sunulmuştur (YÖK, 2020a). Bu öneriler; (a) yükseköğretim kurumlarındaki programlarda özel gereksinimli öğrenci bulunup bulunmadığı belirlenerek gerekli önlemlerin alınması ve bu önlemlere ilişkin öğretim elemanlarının bilgilendirilmesi, (b) öğrenciler ile görüşülerek uzaktan eğitim sürecinde kullanılan platformlarla ilgili yaşanabilecek sorunlara yönelik önlem alınması, (c) kullanılacak platformlarla ilgili yazılı olarak da bilgilendirme yapılması, (d) işitme yetersizliğine sahip öğrenciler için ders içeriklerinin yazılı olarak da sunulması veya ders anlatımlarının alt yazı eklenerek yapılması, (e) görme yetersizliği olan öğrenciler için yazıların büyük punto ile yazılması ve kontrast renkleri içermesi, görsel içeriklerin, grafik ve tabloların ders sırasında betimlenmesi, (f) sınavlarda öğrencinin özel gereksinim grubuna göre ek süre verilmesi, (g) zihin yetersizliği veya otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle ve aileleriyle düzenli aralıklarla iletişim kurulması ve (h) süregen hastalığı bulunan öğrencilerin gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu gereksinimler doğrultusunda gereken önlemler alınması şeklinde sıralanabilir. Bu önerilere rağmen, yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrenciler uzaktan eğitimde kullanılan içeriklerde gerekli uyarlamaların yapılmaması ve ölçme ve değerlendirme sisteminde bireysel farklılıkların dikkate alınmaması gibi nedenlerle çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır (Kalaç vd., 2020).

2021-2022 eğitim öğretim yılı itibarıyla bir öğretim programının %40'ının veya herhangi bir dersin %40'ının çevrimiçi olarak yapılabileceği bildirilmiştir (YÖK, 2021). Bu durum küresel salgın bitse bile yükseköğretim kurumlarında harmanlanmış öğrenme uygulamalarına yer verileceğini göstermektedir. Dolayısıyla küresel salgın sonrası süreçte de özel gereksinimli yükseköğretim öğrencilerinin eğitim- öğretime tam katılımlarının sağlanması, uzaktan eğitimin tüm bireylere erişilebilir kılınması ve fırsat eşitliğinin sağlanması açısından son derece önemlidir. Bu noktada, özel gereksinimli öğrencilerin bu süreçteki deneyimlerine başvurulması ve karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi gerekmektedir. Alanyazında küresel salgına ilişkin çeşitli akademik birimlerdeki yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik algıları (Aksoy vd., 2021) uzaktan öğretim uygulamalarına bakışı (Akdemir & Kılıç, 2020), uzaktan eğitime yönelik stratejileri ve öğrenme deneyimlerine ilişkin algı düzeyleri (Altuntaş vd., 2020), eğitim fakültesi öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme tutumları (Akcil & Bastas, 2020) ve odyoloji öğrencilerinin uzaktan öğretime ilişkin görüşlerinin (Özsas vd., 2021) incelendiği araştırmalar bulunmaktadır. Ancak yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin acil uzaktan eğitim sürecindeki deneyimlerinin incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu araştırmada küresel salgında yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin deneyimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır. Küresel salgın döneminde yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin;

1. Uzaktan eğitim sürecindeki deneyimleri nedir?
2. Uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları olumsuz durumlar var mıdır? Eğer varsa bu durumlara çözüm önerileri nelerdir?
3. Uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitimin karşılaştırılmasına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Uzaktan eğitim sürecinin daha iyi bir hale gelmesi için önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma başlamadan önce Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu’ndan 18.06.2021 tarihli 2021/17 toplantı sayısı, 2021/17-06 karar numarası ile etik kurul onayı alınmıştır.

Araştırma Yöntemi

Küresel salgın döneminde yükseköğretime devam eden özel gereksinimli bireylerin deneyimlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi yaklaşımlarından fenomenolojik (olgubilim) desen kullanılmıştır. Nitel araştırma, algıları ve olayları özgün ortamlarında doğal ve bütüncül bir biçimde sunmayı amaçlayan, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemlerinden yararlanan bir süreç olarak tanımlanabilir. Fenomenolojik desenin temel amacı ise, deneyimleri anlamlandırmaktır. Fenomenolojik desenin kullanıldığı araştırmalarda başlıca veri toplama aracı görüşme, veri kaynağı ise araştırmacının odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde yer alan bir yükseköğretim kurumunda (vakıf) eğitimine devam eden ve araştırmaya gönüllülük esası ile katılan 14 özel gereksinimli öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların üçü önlisans, 10'u lisans ve biri lisansüstü düzeyde eğitim almaktadır. Katılımcılar; işitme yetersizliği ($n = 1$), otizm spektrum bozukluğu ($n = 2$), öğrenme güçlüğü ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ($n = 1$), öğrenme güçlüğü ($n = 1$), fiziksel yetersizlik ($n = 4$), fibromiyalji ($n = 1$), hidrosefali ($n = 1$), dil ve konuşma bozukluğu ($n = 1$), görme yetersizliği ($n = 1$) ve zihin yetersizliği ($n = 1$) tanısına sahiptir. Katılımcıların belirlenmesi sürecinde yükseköğretim kurumundaki engelli öğrenci birimi sorumlusu ile telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş, araştırmanın amacına ve sürece ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. Etik kurul izni sorumlu kişiye e-posta aracılığıyla gönderilmiştir. Birim sorumlusu aracılığıyla öğrencilerin iletişim bilgilerine ulaşılmış, tüm öğrenciler telefonla aranmış ve kendilerine araştırmanın konusu ve sürecine ilişkin ayrıntılı bilgi sunulmuştur. Gerekli durumlarda (ör. ailenin bilgi almak istemesi, öğrencinin ailesinden yardım istemesi vb.) aile bireyleriyle görüşülmüştür. Ardından araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrenciler belirlenmiş ve bu öğrencilere e-posta aracılığıyla onam formu gönderilmiştir. Onam formunu yazılı olarak dolduran ve imzalayan öğrenciler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme başlamadan önce tüm öğrencilere ses ve görüntü kaydı yapılacağı hatırlatılmış ve sözlü olarak da onam alınmıştır.

Veri Toplama

Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu yarı-yapılandırılmış yedi sorudan oluşmaktadır. Görüşme formunda yer alan sorular ulusal ve uluslararası alanyazında yer alan benzer çalışmalardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Görüşme formu oluşturulurken soruların açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Soruların hazırlanmasının ardından özel eğitim bölümünde öğretim üyesi olan iki uzmandan görüş alınmış, uzmanların görüş ve önerileri dikkate alınarak sorularda düzenleme yapılmış ve görüşme formuna son hali verilmiştir. Araştırma sorularına aşağıda yer verilmiştir.

1. Özel gereksininiz uzaktan eğitim sürecini etkiledi mi? Deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
2. Uzaktan eğitim sürecinde size sunulan eğitim hizmetlerinden ne derece yararlanıyorsunuz? Kısaca açıklayınız.
3. Uzaktan eğitim sürecinde altyapı ve sisteme erişim konusundaki deneyimleriniz nelerdir?
4. Uzaktan eğitim sürecinde senkron/asenkron derslere erişim konusundaki deneyimlerinizden bahsedermisiniz?
5. Uzaktan eğitim sürecinde canlı dersler sırasında kullanılan etkileşimli içeriklere (çevrimiçi ders videoları, sunumlar, grup çalışmaları, tartışmalar vb.) erişim konusundaki deneyimlerinizden bahsedermisiniz?
6. Uzaktan eğitim sürecinde iletişim konusundaki deneyimlerinizden bahsedermisiniz?
7. Uzaktan eğitimde kullanılan test, alıştırmalar, ödev, sınav gibi ölçme değerlendirme yöntemleriyle ilgili deneyimlerinizden bahsedermisiniz?
8. Uzaktan eğitim ve yüz-yüze eğitimi karşılaştırdığınız zaman neler söyleyebilirsiniz? Eğitim öğretim hayatınıza sizce hangi yöntem daha etkili ve verimli olacaktır?
9. Bu sürecin daha iyi bir hale gelmesine yönelik önerileriniz nelerdir?

Veriler çevrimiçi görüşmeler aracılığıyla toplanmış ve bu süreçte Blackboard (Bb) uygulamasından yararlanılmıştır. Araştırmayla ilgili bilgi vermek ve öğrencilerin katılım durumlarını öğrenmek amacıyla araştırmacılar tarafından kısa bir telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme sırasında öğrencilere internete erişimlerinin olup olmadığı, Bb platformunu kullanırken herhangi bir zorluk yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin tümü internete erişimlerinin olduğunu ve Bb aracılığıyla görüşme sağlayabileceklerini bildirmişlerdir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu iki uzmana gönderilmiş ve bu uzmanların görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların görüş ve önerileri dikkate alınarak sorular düzenlenmiştir. Ardından görüşmeler gerçekleştirilmiş, dökümleri yapılmış, dökümlerin tamamlanmasından iki hafta sonra söz konusu görüşmeler tekrar dinlenmiş ve kontrol edilmiştir. Geçerliğin sağlanması için görüşmelerin %30'u (dört katılımcıya ait ses

kayıtları ve dökümleri) özel eğitim alanındaki bir uzman tarafından dinlenmiş ve dökümlerin güvenilirliği incelenmiştir. Dökümlerin güvenilirliği %100 olarak hesaplanmıştır. Kod, tema ve alt temaların oluşturulması sırasında tüm araştırmacılar bağımsız olarak çalışmış ve ardından tüm katılımcılar bir araya gelerek karşılaştırma yapmışlardır. Bu karşılaştırma sonucunda “görüş birliği / (görüş ayrılığı + görüş birliği) X 100” formülü kullanılarak (Miles & Huberman, 1994) gözlemciler arası güvenilirlik %88 (ranj 78-100) olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994) gözlemciler arası güvenilirliğin en az %80 olması gerektiğini belirtmiştir. Araştırmacılar uyuşum gerçekleşmeyen kısımlar için kodları incelemişler ve anlamaya varmışlardır.

Veri Analizi

Araştırma verileri betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Betimsel analiz çeşitli görüşme teknikleri aracılığıyla toplanan verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Betimsel analiz sürecinde iki araştırmacı araştırma soruları ve araştırmanın kavramsal çerçevesini temel alarak veri analizi için bir çerçeve oluşturmuştur. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve yorumlanacağı belirlenmiştir. Ardından her iki araştırmacı da bu çerçeveye dayalı olarak verileri okumuş ve düzenlemiştir. Bu aşama sonunda araştırmacılar düzenlemiş oldukları verileri tanımlamışlardır. Son olarak araştırmacılar tanımlamış oldukları verileri yorumlamış ve birbiriyle ilişkilendirmiştir.

Bulgular

Küresel salgın (KOVİD-19) döneminde yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin deneyimlerinin incelendiği bu çalışmada elde edilen veriler analiz edilmiş, kategori ve kodlar tablolarında paylaşılmıştır. Her bir kategori ve koda ilişkin açıklamalarda bulunulmuş ve katılımcı deneyimlerinden örneklere yer verilmiştir.

Uzaktan Eğitim Sürecinden Etkilenme Durumuna İlişkin Deneyimler

Katılımcıların uzaktan eğitim sürecinden etkilenmelerine yönelik deneyimlerine ilişkin frekans bilgileri Tablo 1 ve Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 1

Uzaktan Eğitim Sürecinden Etkilenme Durumu

Kategoriler	f
Olumlu	5
Olumsuz	4
Hem olumlu hem olumsuz	3
Etkilenmedi	2

Tablo 2

Uzaktan Eğitim Sürecinden Etkilenmelerine Yönelik Deneyimler

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Olumlu	Ders kayıtlarını izleme	3
	Mekan ve zamandan bağımsızlık	3
	Ulaşımında yaşanan sorunların ortadan kalkması	2
	Kendini izole etme	2
Olumsuz	Odaklanmakta sorun yaşama	1
	Dersleri anlamakta zorlanma	1
	Kendini ifade edememe	1
	Uygulamalı derslerdeki sınırlılık	1
Olumlu ve olumsuz etkilenme	Sınav anında heyecanlanma	1
	Ders kayıtlarını izleme + internet bağlantısı problemi	3
Etkilenmedi	Kendini izole etme + uygulamalı derslerdeki sınırlılık	1
	Eğitilmeye sorunsuz devam etme	3

Katılımcıların uzaktan eğitim sürecinden etkilenmelerine yönelik deneyimleri incelendiğinde; öğrencilerin olumlu etkilendiği, olumsuz etkilendiği hem olumlu hem olumsuz etkilendiği ve bu süreçten etkilenmediği görülmüştür. Olumlu etkilenen katılımcılar uzaktan eğitim sayesinde, kendini izole etme fırsatı bulduklarından, mekan ve zamandan bağımsız olarak derslere katılarak gerektiğinde ders kayıtlarını

izlediklerinden söz etmişlerdir. Olumsuz etkilenen katılımcılar, ders sırasında odaklanma ve anlama sorunu yaşadıkları, uygulama yapma fırsatı bulamadıklarından söz etmişlerdir. Olumlu ve olumsuz etkilenen katılımcılar internet bağlantısı problemi yaşamalarına rağmen derslerin kaydedilmesi sayesinde dersleri tekrar tekrar izleme olanağı bulduklarını ve sınavlarına daha iyi hazırlandıklarını ifade etmişlerdir. Üç öğrenci ise yüze yüze ve uzaktan eğitim arasında bir fark olmadığını eğitimlerine kaldıkları yerden sorunsuz bir şekilde devam ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Aslında olumlu bir etkisi oldu çünkü engelim bedensel olduğu için özellikle fakülteye ulaşmakta sorun yaşıyordum, işte üniversitemize gelmek dersliklere girip çıkmak bunları genelde yalnız yapamıyorum ya da yapmak çok zor oluyor. Online olunca aslında benim için daha kolay olmuş oldu üniversiteye gitmek zorunda kalmadım bu yüzden olumlu bir etkisi oldu.” (Katılımcı 7)

“Ben ilk dinlediğim zaman anlayamıyordum ve söylenenleri aklımda tutamıyordum ama bu şekilde ikinci ve üçüncü kere dinleme şansım oldu ve anladım, kaçırdığım yerleri tekrar bakabildim, o güzel çok iyi oldu. Not alamadığım yerleri kayıttan dinledim ve not aldım. Yani kayıt altına alınması harika oldu, yani biz okula gideceksek de yine kayda alınsa dersler harika olur bence herkes böyle olmasını ister çünkü sınavlardan önce de kayıtları dinleyebiliyoruz istediğimiz zaman derslere ulaşabiliyoruz.” (Katılımcı 11)

Sisteme Erişim Konusundaki Deneyimler

Katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde sisteme erişim konusundaki deneyimlerine ilişkin frekans bilgilerine Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3

Uzaktan Eğitim Sürecinde Sisteme Erişim Konusundaki Deneyimler

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Olumlu deneyim	Sisteme erişimden memnun olma	3
	Blackboard öğrenim sisteminin kullanıcı dostu olması	1
	Blackboard öğrenim sisteminin sunduğu fırsatlar	1
Olumsuz deneyim	Bilgisayar kaynaklı sorun yaşama	1
	İnternet bağlantısı problemi	3
	Katılımı çok olan derslerde kopma sorunu	1
	Ses ve görüntü problemi	1
	Ders kodlarını anlamakta sorun yaşama	1
	Öğretim üyesinin derse geç katılmasından kaynaklı sorunlar	1

Katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde sisteme erişim konusundaki deneyimleri olumlu ve olumsuz deneyim temaları altında toplanmıştır. Olumlu deneyime sahip olan katılımcılar genel olarak sisteme sorunsuz şekilde eriştiklerinden dolayısıyla memnun olduklarından söz ederken; olumsuz deneyime sahip olan katılımcılar genellikle internet bağlantısı problemi yaşadıklarından söz etmişlerdir.

“Ee tabi bazen internet sorunları yaşayabiliyoruz ee bazen çekmiyor olabiliyor, kamera açılmayabiliyor veya mikrofonda sorun olabiliyor ya da farklı yerlerde olabiliyor ee otobüste bile derse girdiğimi hatırlıyorum böyle sorunlar yaşayabiliyoruz ama olumlu olarak da eem insan kendini evde birazcık daha rahat hissettiği için notlarını daha rahat alabiliyor açıkçası ee olumlu olarak da bunu söyleyebilirim sanırım.” (Katılımcı 10)

“Zorlandım hocam mesela bir şey yaparım diye fazla kurcalayamadım bir şey olur yaparım diye ee ımm ilk zamanlar biraz kodlarını karıştırdım onları anlayamadım. Mesela ımm bir dersten iki tane vardı. Ben kayıtlı olduğum derse girdim ama kimse girmede. Ders yok diye çıktım hocam. Düzenli olmadı yani şeyler kodlar. Aıştııkça hocam oturdu. Kuzenimle derslere katıldım hocam. Kuzenim bize geldi. Bütün yıl boyunca kuzenim yardımcı oldu bana ilk zamanlar o da anlamadı ama sonra kodları gösterdi şey yaptı.” (Katılımcı 3)

Derslere ve Dersler Sırasında Kullanılan Etkileşimli İçeriklere Erişim Konusundaki Deneyimler

Katılımcıların senkron/asenkron derslere ve bu dersler sırasında kullanılan etkileşimli içeriklere erişim konusundaki deneyimlerine ilişkin frekans bilgilerine Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4

Derslere ve Dersler Sırasında Kullanılan Etkileşimli İçeriklere Erişim Konusundaki Deneyimler

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Eş zamanlı	Canlı derslere katılım sağlama	12
	İnteraktif tartışmalara katılım sağlama	3
	Sunum yapma	5
	Grup çalışmasına katılım sağlama	4
Eş zamanlı olmayan	Ders kayıtlarını izleme	8
	Ödev-araştırma yapma	1
Olumlu deneyim	Herhangi bir sorunla karşılaşmama	5
	Kendine bir şey katabildiğini hissetme	1
Olumsuz deneyim	Canlı derslere katılmama nedeniyle sorun yaşama	1
	Heyecanlanma sebebiyle grup çalışmalarına katılmama	2

Uzaktan eğitim sürecinde dersler öğretim üyeleri tarafından eş zamanlı ve eş zamanlı olmadan tasarlanmıştır. Eş zamanlı derslere katılan katılımcılar genel olarak canlı derslere katılım sağladıklarından ve derse aktif katılım gösterdiklerinden söz etmişlerdir. Eş zamanlı olmayan derslere katılan katılımcılar genel olarak ders kayıtlarından yararlandıklarından söz etmişlerdir. Bu süreçte herhangi bir sorunla karşılaşmayan öğrenciler bulunurken, heyecanlanmaları sebebiyle grup çalışmalarına katılmayan öğrenciler de bulunmaktadır.

“Şöyle söyleyeyim işte dediğiniz gibi grup çalışmalarımız oldu bizim. Psikoloji okuduğum için araştırma yapmamız gerekiyordu. İşte bunun için genelde arkadaşlarımızla beraber ders saati dışında Blackboard’a girip bu kaynakları kullanıyorduk. Onun dışında Skype kullanıyorduk. Bir de başka çok fazla kullanmadım. Daha çok grup çalışmalarına yönelik deneyimlerim oldu onun dışında pek deneyimim yok.” (Katılımcı 1)

“%50 katılabildim yani fazla değil sınavlara giriyordum sınavlardan çıkıyordum hocaların sadece ders kayıtlarını izleyebiliyordum işte ondan kaynaklı biraz sorun yaşadım.” (Katılımcı 8)

Uzaktan Eğitim Sürecinde İletişim Konusundaki Deneyimler

Katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde iletişim konusundaki deneyimlerine ilişkin frekans bilgilerine Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5

Uzaktan Eğitim Sürecinde İletişim Konusundaki Deneyimler

Kategoriler	Alt kategoriler	f
İletişim kaynaklarını kullanma	E-posta yoluyla iletişim	9
	Sosyal iletişim araçları ile iletişim (Whatsapp/telefon görüşmesi/Skype/Blackboard)	11
	Temsilciler aracılığıyla iletişim	2
	Blackboard sohbet ortamında iletişim	1
Öğretim elemanları ile iletişim	İhtiyaç duyduğunda ulaşabilme	9
	Tanışamama ve iletişim kuramama	1
Akranlar ile iletişim	Sosyalleşmekte sorun yaşama	2
	Arkadaşı bulunmama	2
	Samimi ilişkiler kuramama	2
Üniversite birimleri (öğrenci işleri/kütüphane vb.) ile iletişim	İdari personel ile iletişime geçmesini gerektirecek bir durum olmaması	12
	İdari personele istediği zaman ulaşma	2

Katılımcılar en fazla sosyal iletişim araçları, e-posta ve temsilci öğrenciler aracılığıyla iletişim kurduklarından söz etmişlerdir. İhtiyaç duyduklarında öğretim elemanlarına ulaşabildiklerini, sınıf arkadaşlarıyla önceden tanışmadıkları için iletişim kurmada ve sosyal ilişkilerini yürütmede zorlandıklarını, yüz yüze kurdukları arkadaşlık ilişkilerini uzaktan öğretim sürecinde kuramadıklarını ve sosyalleşmekte sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu süreçte, üniversite birimleriyle iletişime geçmek için herhangi bir nedenleri olmadığını ama zorunlu olduklarında iletişime geçebildiklerini belirtmişlerdir.

“Dersin hocaları ile genelde mail üzerinden iletişim kurduk. Ders esnasında sorularım olduysa da chat kısmından soruları ilettim. Onun dışında arkadaşlarımla işte dediğim gibi Whatsapp üzerinden akranlarımla beraber gerektiğinde Skype veya Blackboard’dan iletişim kurduk. Okulla ilgili de iletişime geçeceğim bir durum yaşamadığım için bir iletişim kurmadım. Ama dediğim gibi genelde mail üzerinden danışman hocalarımla iletişim kurdum.” (Katılımcı 1)

“Ee tabi yüz yüze gibi olmuyor, her gün sınıfa gidip arkadaşlarımla sohbet edelim, dersten sonra bir kahve içelim olmadı, büyük bir eksiklikti.” (Katılımcı 9)

Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Deneyimler

Katılımcıların ölçme ve değerlendirmeye ilişkin deneyimlerinin frekans bilgilerine Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6

Uzaktan Eğitim Sürecinde Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Deneyimler

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Farklı ölçme ve değerlendirme türlerinin kullanılması	Test	3
	Ara sınav	1
	Kısa sınav	1
	Video örnekleri	1
	Sözlü sınav	1
	Uygulama örnekleri	3
	Sunumlar	3
	Proje ödevleri	1
Sınavlarda yaşanan teknik sorunlar	Ses, kamera açma ve dosya yükleme	1
	İnternet bağlantısı problemi	1
	Sınavların çakışması	1
Sınav sürecinde yaşanan sorunlar	Sınavlarda zorlanma	4
	Kopya çekilmesi	2
	Sürekli ekran karşısında olma	1
	Sınav süresinin yetersizliği	1
	Ölçme ve değerlendirmede alışılmış yöntemlerin dışına çıkılması	1
Sınavda sürecindeki duygu durumları	Sınav anında kaygı hissetme	1
	Sınavda rahat hissetme	1

Öğretim elemanlarının test sınavı, ara sınav, kısa sınav, final ödevleri, sözlü sınavlar, uygulama ödevleri, sunum ve proje ödevleri gibi farklı ölçme ve değerlendirme araçlarından yararlandıkları dikkat çekmektedir. Katılımcılar sınav esnasında ses veya kamera açma, dosya yükleme gibi teknik sorunlar yaşadıklarından, sınavlarda zorlanmalarına rağmen arkadaşlarının kopya çekerek notlarını yükselttiğinden söz etmişlerdir. Katılımcılardan biri sınavlarda kaygı yaşarken, başka bir öğrenci evde yaptığı sınavlarda kendini daha rahat hissettiğini ifade etmiştir.

“Hım anladım. Yani sonuçta elimizdeki imkanlarla bunu yapmaya çalıştık hani hepimiz evdeyken tüm dünyadaki öğrenciler herkes evdeydi yani. Yapılması gerekenin en iyisi yapılıyor. Tabi ki yüz yüze olsa daha verimli olurdu bazen teknik aksaklıklar ortaya çıkabiliyor, ses ve görüntüde problem yaşıyor, dosyayı yükleyemiyor ya da ne bileyim o an çok verimli olamayabiliyor. Yani illaki bir şey oluyor ama dediğim gibi elimizdeki imkanlar kısıtlı olduğu için tüm dünyanın sorunu olduğu için o yüzden olabildiğince iyiydi diyebilirim.” (Katılımcı 1)

“Yoğundu tek bunu diyeyim size bir de karıştı. Her şey sıkıştı. Hep çakışma yani oluyordu şimdi bir hocanın ödevini yetiştireceğim, sunumunu yapacağım ya da sınavına gireceğim diye diğer hocanınkini aksatıyordun ya da öbür hocanınkini aksatıyordum ya da bir şeyler oluyordu hep bundan kaynaklı yoğunluk çok oluyordu ondan yetişemiyordum. Hocalara söylüyorduk ama yine olmuyordu hepsi çakıştı.” (Katılımcı 8)

Yüz Yüze Eğitim ve Uzaktan Eğitimin Karşılaştırılması

Katılımcıların yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitimi karşılaştırmalarına ilişkin frekans bilgilerine Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7

Yüz Yüze Eğitim ve Uzaktan Eğitimin Karşılaştırılması

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Yüz yüze eğitim	Uygulama derslerine olanak sağlama	3
	Aktif katılım ve etkili iletişim	3
	Sınavda soru sorma kolaylığı	3
Uzaktan eğitim	Ders kayıtlarını izleme	3
	Tek bir platformda tüm belgeleri görebilme	1
	Üniversiteye ulaşım sorununun ortadan kalkması	1
	Ek iş yapma olanağı	1
	Zamandan tasarruf sağlama	1
Harmanlanmış eğitim	Ders kayıtlarını tekrardan dinleme karşısında sosyalleşme olanağı (İnteraktif dersler + uygulama dersleri)	2

Katılımcılar, uygulama derslerine olanak sağlama, derslere aktif katılımı gerektirmesi ve etkili iletişimi ve sınavlarda rahatça soru sormaya fırsat sunması açısından yüz yüze eğitimi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Uzaktan eğitimi tercih eden katılımcılar ise derslerin kaydedilmesi ve bu kayıtları diledikleri zaman izleyebilmeleri, ders içeriklerinin tek bir platformda toplanması, üniversiteye ulaşım sorunu ortadan kalkarken zamandan da tasarruf edilmesi nedenleriyle uzaktan eğitimi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Biraz ee şey garip ve çıkarıcı gibi bir yorum olacak ama bilmiyorum bence şey online eğitim daha güzel çünkü ben yüz yüze birini dinlediğim zaman ilk sözlerini unutuyorum sonraki dediklerini hatırlıyorum bu da kafamı çok karıştırdığı için ee mesela hoca en kısa sözünü bile kayda aldığı için kayıt alma durumu olduğu için ben de ee izliyorum sonra not alıyorum dediklerini öyle aklımda kalıyor yani yüz yüze olsaydı biraz zorlanırdım ama burada olunca video izlediğim için pek sıkıntı olmuyor.” (Katılımcı 2)

“Tabi ki yüz yüze daha verimli ve daha etkili oluyor çünkü ee orda bir aslında oradaki alışverişi daha iyi hissedebiliyoruz çünkü bir konuşma ortamı var ve yüz yüzesin tamamen hani bir internet kesintisi falan olmuyor orada enerjilerimiz bir oluyor.” (Katılımcı 3)

Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Öneriler

Katılımcıların uzaktan eğitim süreciyle ilgili önerilerine ilişkin frekans bilgilerine Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8

Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Önerileri

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Ders içerikleri	Ders kayıtlarına alt yazı eklenmesi	1
	Ders izlencesinin yarıyıl başında paylaşılması	2
	Ders içeriklerinin açık, net ve düzenli bir şekilde yüklenmesi	1
Ders işlenişi	Çevrimiçi ders videolarının çekilmesi	2
	Ders sürelerinin kısa tutulması	1
	Harmanlanmış olarak işlenmesi	2
	Teknolojinin etkin olarak kullanılması	1
	Dersin etkileşimli-interaktif olarak işlenmesi	3
Ölçme ve değerlendirme	Sınav yerine performansın değerlendirilmesi	1
	Sınav yerine ödevler ile değerlendirilmek	3
Diğer	Engelli biriminin öğretim özel gereksinimleri hakkında bilgi vermesi	1

Katılımcılar ders içerikleri, derslerin işlenişi, ölçme değerlendirme ve diğer konulara ilişkin öneriler sunmuşlardır. Ders kayıtlarına alt yazı eklenmesi, ders izlencesinin yarıyıl başında paylaşılması ve içeriklerin açık, net ve düzenli biçimde Bb öğrenim sistemine yüklenmesi gibi ders içeriklerine ilişkin öneriler sunmuşlardır.

Çevrimiçi ders videoların hazırlanması, derslerin uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim şeklinde harmanlanmış olarak işlenmesi gibi ders içeriklerine ilişkin öneriler sunmuşlardır. Ölçme ve değerlendirmede ise sınav yerine performansın ve ödevlerin değerlendirilmesine ilişkin önerilerde bulunmuşlardır.

“Şey işte dediğim gibi benim gibi işitme kaybı yaşayan insanlar için ya da derste dikkat dağınıklığı olan insanlar için iyi takip edemeyenler için bir altyazı eklenebilir ders kayıtlarına. Bir de ders saatlerinin uzun olmaması da iyi olabilir. Çünkü bazı hocalarımız iki saatten fazla işliyor ama teknolojiyle iç içe olduğunda da çok yorucu oluyor. Odaklanamıyorsun. Bunun dışında başka bir şey aklıma gelmiyor.” (Katılımcı 1)

“Bazı hocalar yapacakları şeyleri online diye yapmaktan geri çekiliyorlar. Aslında aynı imkanları burada da kullanıp yapabilirler. Kimi zaman tam sistemi bilmiyorlar, genellikle soru sorup interaktif bir konuşma, tartışma olması gerekiyor. Hoca online olduğu için yapmak istemiyor. Bu sistemde de anketlerle aslında bizler de mikrofonumuzu kullanarak interaktif olarak katılabiliriz. Bu konularda bazı hocalarımızın eksik kaldığını o alanların düzeltilebileceğini düşünüyorum.” (Katılımcı 7)

Tartışma

Araştırma kapsamında yükseköğretime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin acil uzaktan eğitim sürecinde farklı konulardaki deneyimleri incelenmiş, sürece ilişkin sorunlar ortaya konarak bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Küresel salgın tüm Dünya’da olduğu gibi ülkemizi de etkisi altına almış, birçok değişime neden olmuş, sağlık ve ekonomi başta olmak üzere pek çok alanı ciddi bir şekilde etkilemiştir. Bu sürecin etkilediği alanlardan birisi de eğitim sistemidir. International Association of Universities (IAU) 2020 tarihinde 109 ülkede bulunan toplam 424 yüksek öğretim kurumunun küresel salgın dönemine ilişkin deneyimlerine başvurmuştur (Bozkurt vd., 2020). Elde edilen bulgulardan biri neredeyse tüm eğitim kurumlarının küresel salgın sürecinden etkilendiği ve bu kurumların üçte ikisinin (%67) uzaktan eğitim modeline geçtiğidir (Marinoni vd., 2020). Bu çalışmanın yürütüldüğü yükseköğretim kurumu da küresel salgının başladığı andan itibaren uzaktan eğitim modeline geçmiştir.

Öğrencilerin acil uzaktan eğitimden etkilenme durumları incelendiğinde; uzaktan eğitim sürecinden genel anlamda etkilendikleri görülmüştür. Öğrenciler, ders kayıtlarını tekrar tekrar izleme ve zaman ve mekândan bağımsız olarak öğrenme olanağı bulduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular, uzaktan eğitimin avantajları ile tutarlılık göstermektedir (Alpaslan, 2020; DeNeui & Dodge, 2006). Araştırmada, fiziksel yetersizliğe sahip iki öğrenci uzaktan eğitime geçiş yapılmasıyla yüz yüze eğitim sırasında ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik konusunda yaşadıkları sorunların (ör. toplu taşımayla ilgili sorunlar, binada asansör bulunmaması nedeniyle dersliğe ulaşmakta yaşanan zorluklar vb.) ortadan kalktığını belirtmişlerdir. Bu bulgudan yola çıkarak, öğrencilerin yüz yüze eğitim sırasında yükseköğretim kurumunun bulunduğu yerleşkeye ulaşmakta sorun yaşadıkları, yerleşke içerisinde hareket alanlarının sınırlı olduğu ve bağımsız olarak dersliklerine erişemedikleri söylenebilir. Bu bulgu araştırmada elde edilen bu bulgu farklı araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Çınar (2010) bazı yükseköğretim kurumlarının özel gereksinimli öğrencilere rahatça erişim olanağı sağlayan tasarımlardan yoksun olduklarını ifade etmektedir. Sevinç ve Çay’ın (2017) araştırmasında ise fiziksel yetersizliği olan öğrencilerin ulaşım konusunda çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldıkları bulgusu elde edilmiştir. Ortaya konulan bu bulgular ise yükseköğretim kurumları engelliler danışma ve koordinasyon yönetmeliğinde belirtilen ve yükseköğretim kurulu engelli öğrenciler komisyonu görevleri arasında bulunan “Engelli öğrencilerin, yükseköğretimde karşılaşılabilecekleri ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik sorunlarına çözüm üretmek” maddesinin uygulamada tam olarak yerine getirilemediğini göstermektedir. Bu noktada, yükseköğretim kurumlarının yerleşkeye ulaşım ve yerleşkenin fiziksel açıdan uygunluğunu gözden geçirmesi ve uygun fiziksel koşulları yaratması gerektiği düşünülmüştür. Ek olarak, uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilerin genel olarak derslere erişim konusunda sorun yaşamamalarına rağmen; dersleri anlamakta zorlandıkları ve uygulamalı derslerin sınırlı olması nedeniyle kendilerini yetersiz hissetleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bilindiği üzere yalnızca derslere erişim öğrencilerin nitelikli bir eğitim alması için yeterli olmamaktadır. Öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerine göre hazırlanmış materyallere erişmesi, zorlandıkları konuların öğretim üyeleri tarafından fark edilmesi, gerekli durumlarda tekrarların yapılması, derse aktif katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

International Association of Universities (2020) araştırmasında elde edilen bulgulara göre yüz yüze eğitim modelinden uzaktan eğitim öğretim modeline geçilmesi birtakım zorlukları da beraberinde getirmiştir. Başlıca zorluklardan biri uzaktan eğitim yapılabilecek teknik altyapı ve beceriye olan erişimdir. Bu araştırmada, öğrencilerin teknik altyapıya ilişkin olumlu ve olumsuz deneyime sahip oldukları görülmüştür. Öğrenciler,

buldukları yükseköğretim kurumunun bu süreçte kullanmış olduğu Bb öğrenim sistemine kolayca erişebildiklerini, sistemin kullanıcı dostu olduğunu ve kendilerine çeşitli fırsatlar sunduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak, yükseköğretim kurumunun kullanmış olduğu öğrenme yazılımının sistemli, düzenli ve basit kullanıma sahip olduğu düşünülmüştür. Diğer yandan, sıkça internet bağlantısı problemi yaşadıklarını, katılım sayısı fazla olan dersler ve sınavlarda sistemden koptuklarını ve cihaz (bilgisayarın bulunmaması, ses ve görüntü açmakta zorlanma vb.) problemi yaşadıklarını belirten öğrenciler de bulunmaktadır. Bağlantı probleminin öğrencilerin internet alt yapısından kaynaklanabileceği, cihaz probleminin ise bu süreçte yaşanan genel bir problem olduğu düşünüldüğünde yükseköğretim kurumunun öğrenme sisteminin uzaktan eğitim öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için genel olarak uygun olduğu düşünülmüştür. Bir öğrenci, bazı derslerin iki farklı şube olarak açıldığını, bu şubelerin sonradan ortak olarak yürütüldüğünü ancak kendilerine herhangi bir duyuru yapılmadığını belirtmiştir. Öğrenci, aile bireylerinden yardım istese bile sorunun nereden kaynaklandığını anlayamadıklarını ve bu sebeple ilk üç hafta derslere katılmadığını belirtmiştir. Öğrencinin deneyimleri dikkate alındığında diğer bir şubede üç hafta boyunca ders yapılmasına rağmen öğrencinin bundan haberdar olmaması öğrencinin akranlarıyla arasındaki iletişimin nitelikli olmadığını düşündürmüştür. Sistem üzerindeki işlemlerin dersler başlamadan önce tamamlanması ve gerekli duyuruların sistem üzerinden öğrencilere yazılı veya sesli olarak iletilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin özel gereksinimleri göz önüne alınarak bu öğrencilere danışmanları veya dersin öğretim üyesi tarafından bireysel olarak ulaşılması ve yapılan değişikliğin bildirilmesi, öğrenci derse erişimde sorun yaşıyorsa sorunun çözülmesi için gerekli uyarlamaların yapılması gerektiği düşünülmüştür.

Öğrencilerin dersler ve ders içeriklerine erişimiyle ilgili deneyimleri incelendiğinde; öğrencilerin eşzamanlı ve eş zamanlı olmayan derslere yönelik olumlu ve olumsuz deneyime sahip oldukları görülmüştür. Öğrencilerin bir kısmı derslerdeki etkileşimli içeriklere erişim konusunda herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtirken; diğer bir kısmı eş zamanlı dersleri takip etme konusunda sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Bu bulgular, Genç ve Köker'in (2021) araştırmasında elde edilen bulgulardan farklılaşmaktadır. Genç ve Köker'in (2021) araştırmasında yükseköğretim öğrencilerinin (tipik gelişim gösteren) uzaktan eğitim sürecinde dersleri yüksek oranda takip ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Hrastinski (2008) öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları psikolojik etkileri ortaya koyarken, eşzamanlı derslerde öğrencilerin akranlarıyla sürekli etkileşimde bulunmalarının motivasyonlarını arttırdığını ve eşzamanlı derslerin öğrenme deneyimine daha sosyal bir yön sağladığını belirtmiştir. Hrastinski'nin (2008) araştırmasından farklı olarak öğrenciler çevrimiçi ortamda konuşmanın kendilerinde yarattığı heyecan ve kaygı nedeniyle grup çalışmalarına katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Özel gereksinimli öğrencilerin eş zamanlı derslerde akranlarıyla iletişim kurmalarını sağlayacak etkinliklerin yapılması bu öğrencilerin çevrimiçi derslerde daha rahat hissetmelerini sağlayacağı ve sosyalleşmelerine fırsat sunacağı düşünülmüştür.

Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki iletişim deneyimleri incelendiğinde; öğrencilerin öğretim üyeleri ile iletişim kurma noktasında sorun yaşamadıkları fakat akranlarıyla sosyalleşme konusunda sorun yaşadıkları görülmüştür. Sevinç ve Çay'ın (2017) araştırmasında öğrenciler istedikleri zaman gereksinim duydukları bilgi ve desteğe danışmanları sayesinde ulaştıklarını belirtmişlerdir. Genç ve Köker'in (2021) araştırmasında ise öğrenciler öğretim üyeleri ile düşük oranda iletişime geçtiklerini bildirmiştir. Dolayısıyla, çalışmada elde edilen bulgular Sevinç ve Çay'ın (2017) araştırmasında elde edilen bulgularla tutarlılık gösterirken Genç ve Köker'in (2021) araştırmasında elde edilen bulgulardan farklılaşmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada öğrenciler akranlarıyla iletişim ve samimi ilişkiler kurma konusunda sorun yaşadıklarını bildirirken; Sevinç ve Çay'ın (2017) araştırmasında öğrenciler akranlarına yönelik bazı şikayetlerde bulunsalar da genel olarak iyi anlaştıklarını ve bazı sorunların çözümüne ilgili onlardan destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin öğretim üyelerine ulaşmakta sorun yaşamaması araştırmanın gerçekleştirildiği yükseköğretim kurumundaki öğretim üyelerinin ulaşılabilir olması ve öğrencilerin öğretim üyelerine ulaşma konusunda doğru iletişim kaynaklarını kullanması ile açıklanabilir. Öğrencilerin akranlarıyla iletişim kurmakta sorun yaşamaları ise yükseköğretime küresel salgın döneminde başlamaları nedeniyle sınıf ortamını deneyimlememe, akranlarla yüz yüze tanışma imkanı bulamama, sosyal etkileşim becerisinde yetersizlik gibi nedenlerle açıklanabilir.

Öğrencilerin uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirmeye ilişkin deneyimleri öğretim üyelerinin farklı ölçme ve değerlendirme araçlarından yararlandığını ortaya konmuştur. Sınavlar sırasında teknik sorunlarla karşılaşılması ve zamanın oldukça kısıtlı olması nedeniyle kaygılandıklarını belirten öğrenciler bulunmaktadır. Buna benzer sonuçlardan biri Öz-Ceviz ve diğerlerinin (2020), 443 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmadır, bu çalışma ile öğrencilerin küresel salgın ile kaygı durumlarının arttığını tespit etmişlerdir. Bu sonuçları Memiş-Doğan ve Düzel (2020) ile Göksoy ve Kumcağız'ın (2020) çalışmaları da desteklemektedir. Öğrenciler, genel olarak

değerlendirmenin performansa dayalı yapılmasını rahatlatıcı bulduklarını; sınav yerine ödevlerin veya projelerin verilmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Özellikle otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler Türk Dili, İngilizce, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi gibi derslerin sınavlarının test olduğunu, testleri anlamakta zorlandıklarını ve bu derslerin sınavına girmek istemedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Yükseköğretim kurumları engelli öğrenci birimlerinin görevlerinden biri de bütün öğrencilerin adil ve doğru bir şekilde ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulmasını, fırsat eşitliğinin sağlanmasını ve ölçme ve değerlendirme sürecinin özel gereksinimli öğrenciler için de anlamlı hale getirilmesini sağlamaktır. Bu birimlerin sınavlarla ilgili süre, mekân, materyal, refakatçi okuyucu sağlama, bireysel özelliklere göre gerekli tedbirleri alma ve düzenlemeler yapma gibi görevleri de bulunmaktadır. Ancak, araştırmada bulguları yükseköğretim kurumları engelli öğrenci birimlerinin uygulamada bu görevleri tam anlamıyla yerine getirmekte sorunlar yaşadığını göstermektedir.

Uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitiminin karşılaştırılmasına yönelik öğrenci görüşleri incelendiğinde; öğrencilerin genel olarak yüz yüze eğitimi tercih ettiği görülmüştür. Öğrenciler, uygulama yapma fırsatı sunması, etkili iletişime izin vermesi ve sosyalleşmeyi kolaylaştırması açısından yüz yüze eğitimi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Uzaktan eğitimi tercih eden öğrenciler ise uzaktan eğitimin yerleşkeye ulaşım sorununu ortadan kaldırması ve zaman ve mekândan bağımsız bir öğrenme ortamı sağlama nedeniyle tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Yukarıdaki paragraflarda da belirtildiği gibi yükseköğretim kurumlarının fiziki açıdan uygun olmaması nedeniyle öğrenciler yüz yüze eğitime ilişkin olumsuz deneyimlere sahip olmaktadır. Birey ve toplumun gelişimini sağlayan en önemli eğitim kurumlarının başında gelen yükseköğretim kurumlarında öğrencilerin hareket alanlarını sınırlı olması, dersliklere erişim konusunda bile başkalarına bağımlı olmaları son derece büyük bir problemdir. Bu noktada, uzaktan öğretimin yükseköğretim kurumlarının fiziki olanaksızları nedeniyle yaşanan olumsuz deneyimleri ortadan kaldırdığı için değil çeşitli avantajları olduğunda tercih edilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Öğrencilerin uzaktan eğitimin daha iyi bir hale gelmesi için sundukları öneriler incelendiğinde; öğrencilerin ders materyalleri ve ölçme değerlendirme sistemine ilişkin önerilerde buldukları görülmüştür. Öğrencilerin, ders kayıtlarına alt yazı eklenmesi, ders sırasındaki performansa dayalı olarak değerlendirme yapılması, ödevler ve projelerin sınav yerine geçmesi ve ders izlencelerinin dönem başında paylaşılmasına ilişkin önerileri dikkat çekmektedir. Bu sürecin iyileştirilmesine yönelik sunulan önerilerden bir diğeri ise engelli birimindeki personelin öğretim üyeleri ile görüşmesi ve öğrencilerin özel gereksinimleri hakkında bilgilendirmesidir. Öğrenci görüşme sırasında bu öneriyi sunma nedeninin hem yüz yüze hem de uzaktan eğitim sırasında özel gereksinimi nedeniyle karşılaştığı bazı sorunların (yazıların düzenli olmaması, iletişimde sınırlılık yaşanması vb.) öğretim üyeleri tarafından sınıf ortamında dile getirilmesi olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin ders izlencelerinin dönem başında paylaşılmasına ilişkin önerileri Eret-Orhan ve diğerlerinin (2017) çalışması ile desteklenmektedir. Eret-Orhan ve diğerleri (2017) ders izlencelerinin öğrencilere dersin amaçlarını, derste kullanılacak kaynakları ve dersle ilgili önemli bilgileri yazılı olarak aktardığından akademik dönem başında öğrenciler ile paylaşılması gerektiğini ifade etmişlerdir. YÖK (2020a) ise “Üniversitelerimizin ilgili programlarında engelli öğrencilerin bulunup bulunmadığı belirlenerek engel grubuna göre alınması gereken önlemler konusunda dersi veren öğretim elemanı bilgilendirilmelidir”, “İşitme engelli öğrencilerimiz için ders içeriklerinin metin olarak da sağlanması, ders anlatımlarının mümkünse alt yazılı olarak da verilmesi, ders içeriğinin önceden metin olarak öğrenciye gönderilmesi gerekmektedir” ve “Ders videoları, animasyonlar, grafikler, kısa hikâyeler gibi materyaller, öğrencilerin öğrenmeye olan isteklerini artırabilir” şeklinde yükseköğretim kurumlarına önerilerde bulunmuştur. Dolayısıyla, öğrencilerin bu sürecin daha iyi hale getirilmesine yönelik önerilerinin alanyazındaki önerilerle tutarlılık gösterdiği görülmüştür.

Sınırlılıklar

Araştırma İstanbul ilindeki bir vakıf üniversitesinde yükseköğrenime devam eden özel gereksinimli öğrenciler ile sınırlıdır.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Engelli Öğrenci Birimleri, öğrencilerin gereksinimlerini tespit etmeli ve karşılanması için düzenlemeler yapmalı, eğitim-öğretimin ulaşılabilir ve erişilebilir olması için gerekli önlemleri almalıdır.
2. Engelli Öğrenci Birimleri öğretim elemanlarına özel gereksinimli öğrenciler, bu öğrencilerin davranış ve öğrenme özellikleri, içinde buldukları gereksinim grubunun getirdiği sınırlılıkları ve yapılması gereken düzenlemeleri anlatan ve bilgi veren doküman hazırlamalıdır.

3. Yükseköğretim kurumunda görev yapan tüm bireylerin konuya ilişkin bilinç düzeyi arttırılmalı, öğretim üyelerine danışmanlık hizmeti sunulmalıdır.
4. Acil uzaktan öğretim sürecinde kullanılan öğrenme yazılımı ders kayıtlarına izin vermeli ve bu kayıtlara erişim kolay olmalıdır.
5. Ders içerikleri ve ölçme değerlendirme araçları bireysel farklılıklar dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
6. Özel gereksinimli öğrencilerin kendi aralarında ve diğer sınıf arkadaşlarıyla sosyal ilişkiler kurması için yeni çevrimiçi uygulamalar kullanılmalıdır.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Türkiye genelinde yükseköğrenime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin deneyimlerine başvurulup genel bir sonuca varılabilir.
2. Öğretim üyeleri, danışmanlar, idari personel ve yükseköğretim kurumundaki yöneticilerle görüşülerek araştırmanın kapsamı genişletilebilir.

Yazarların Katkı Düzeyleri

Araştırmacılar çalışmanın her aşamasını birlikte yürütmüşlerdir. Çalışma konusunu birlikte belirlemişler ve araştırmayı planlamışlardır. Üç yazar sonrasında öğrenci görüşmelerinin transkripsiyonunu yapmış ve ayrı ayrı analiz ederek sonra geçerlik güvenirlik çalışmalarını yapmışlardır. Çalışmanın tüm aşamalarında yazarlar eşit şekilde katkı sağlamışlardır.

Teşekkür

Araştırma, Maltepe Üniversitesi Öğrenme ve Öğretme Uygulama ve Araştırma Merkezi kapsamında yapılmıştır. Maltepe Üniversitesi, Engelli Öğrenci Birimi'ne öğrencilerle iletişim konusunda verdikleri destekten dolayı teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Akcil, U., & Bastas, M. (2020). Examination of university students' attitudes towards e-learning during the COVID-19 pandemic process and the relationship of digital citizenship. *Contemporary Educational Technology*, 13(1), ep291. <https://doi.org/10.30935/cedtech/9341>
- Akdemir, B. A., & Kılıç, A. (2020). Yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamalarına bakışının belirlenmesi. *Milli Eğitim*, 49(1), 685-712. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.783344>
- Aksoy, A. D., Bozkurt, A., & Kurşun, E. (2021). Yükseköğretim öğrencilerinin koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik algıları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(3), 285-308. <https://doi.org/10.34056/aujef.900375>
- Alpaslan, M. (2020). Öğretim üyelerinin özel yeteneklilerin eğitiminde uzaktan eğitimin kullanımına yönelik görüşleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 126-147. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auad/issue/55639/761315>
- Altuntaş, E. Y., Başaran, M., Özeke, B., & Yılmaz, H. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejilerine ve öğrenme deneyimlerine ilişkin algı düzeyleri. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 8-23. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1237190>
- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., Lambert, S. R., Al-Freih, M., Pete, J., Olcott, Jr. D., Rodes, V., Aranciaga, I., Bali, M., Alvarez, Jr. A. V., Roberts, J., Pazurek, A., Raffaghelli, J. E., Panagiotou, N., de Coëtlogon, P., ... Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1-126. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3878572>
- Chao, T, Saj, T. & Tessier, F. (2006). Establishing a quality review for online courses. *Educause Quarterly*, 3, 32-39. <https://er.educause.edu/articles/2006/7/establishing-a-quality-review-for-online-courses>
- Çınar, N. (2010). *Üniversite kampüslerindeki peyzaj erişilebilirliğinin engelliler açısından irdelenmesi* (Tez Numarası: 387613) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çimen, E., Gürdal, G., Çuhadar, S., & Akbaytürk-Çanak, T. (2020). Koronavirüs (COVID-19) sürecinde Türkiye'de üniversite kütüphaneleri. *Yüksek Öğretim Dergisi*, 17, 48-53. <https://gcris.iyte.edu.tr/handle/11147/9620>
- DeNeui, D. L., & Dodge, T. (2006) Asynchronous learning networks and student outcomes: The utility of online learning components in hybrid courses. *Journal of Instructional Psychology*, 33, 256-259. <https://eric.ed.gov/?id=EJ754186>
- Dikmen, S., & Bahçeci, F. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejileri: Fırat Üniversitesi örneği. *Turkish Journal of Educational Studies*, 7(2), 78-98. <https://doi.org/10.33907/turkjes.721685>
- Eret-Orhan, E., Çapa-Aydın, Y., & Yerin-Güneri, O. (2017). Yükseköğretimde öğretimi geliştirmek amacıyla ders izlencesi hazırlama: Öğretim elemanları için öneriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3, 611-616. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/higheredusci/issue/61494/918292>
- Genç, O., & Köker, F. (2021). Covid-19 pandemisinin yükseköğretim öğrencileri üzerindeki algısı ve salgın sürecinde uzaktan eğitimin etkinliği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 185-210. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/61126/907992>
- Göksu, Ö., & Kumcağız, H. (2020). Covid-19 Salgınında bireylerde algılanan stres düzeyi ve kaygı düzeyleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 463-479. <http://doi.org/10.7827/TurkishStudies.44397>
- Gupta, A., & Goplani, M. (2020). Impact of Covid-19 on educational institutions in India. *UGC Care Journal*, 661-671. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32141.36321>
- Hrastinski, S. (2008). Asynchronous & synchronous e-learning. *Educause Quarterly*, 31(4), 51-55. <https://www.learntechlib.org/p/101357/>

- Kalaç, Ö., Telli, G., & Erönel, Y. (2020). *COVID-19 mücadelesi kapsamında uzaktan eğitim sürecinde engelli öğrencilerin durumu sorunlar ve çözüm önerileri*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi Müdürlüğü.
- Marioni, G., Van't land, H., & Jensen, T. (2020). *The impact of covid-19 on higher education around the world: IAU global survey report*. https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf
- Memiş-Doğan, M., & Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 739-752. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44678>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage.
- Öz-Ceviz, N., Tektaş N., Basmacı G., & Tektaş, M. (2020). Covid 19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin analizi. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 312-329. <https://dergipark.org.tr/pub/ueader/issue/59308/834648>
- Özses, M., Dinçer-D'alessandro H., Özbal-Batuk, M., & Sennaroğlu, G. (2021). COVID-19 pandemisinde odyoloji öğrencilerinin uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri: Hacettepe Üniversitesi deneyimi. *Turkish Journal of Audiology and Hearing Research*, 4(1), 11-17. <https://doi.org/10.34034/tjahr.23262>
- Patton, Q. M. (2014). *Qualitative research & evaluation methods*. Sage.
- Pınar, M. A., & Dönel-Akgül, G. (2020). The opinions of secondary school students about giving science with distance education during the covid-19 pandemic. *Journal of Current Research on Science*, 10, 441-486. https://smartofjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=56644
- Sevinç, İ., & Çay, M. (2017). Fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimi sırasında karşılaştıkları sorunlar (Akdeniz Üniversitesi örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13, 219-238. <http://sosyoteknik.selcuk.edu.tr/sustad/article/view/115>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *Education: From disruption to recovery*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Seçkin.
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2014). *Yükseköğretim kurumları engelliler danışma ve koordinasyon yönetmeliği*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=14214&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020a). *YÖK koronavirüs salgını döneminde engelli öğrencilerin eğitime erişimini mercek altına aldı*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelsiz-erisim-engelsiz-egitim.aspx>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020b). *YÖK engelli öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadığı sıkıntılara yönelik harekete geçti*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelli-ogrenciler-icin-uzaktan-egitim.aspx>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020c). *YÖK'ten üniversitelerdeki sınavların yüz yüze gerçekleştirilmeyeceğine ilişkin karar*. <https://covid19.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuru/yok-ten-sinavlara-iliskin-karar.aspx.aspx>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2021). *YÖK başkanı Erol Özvar, üniversitelerde yüz yüze eğitimin detaylarını açıkladı*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/yok-baskani-ozvar-dan-yuz-yuze-egitime-iliskin-aciklamalar.aspx>

Investigation of Experiences of University Students with Special Needs During the Global Pandemic*

Hasret Nuhoglu ¹

Demet Tavukcu ²

Neslihan Özcan ³

Abstract

Introduction: The novel Coronavirus Disease (COVID-19), which is thought to have emerged in China in 2019, was declared as a global pandemic by the World Health Organization on March 11, 2020. In order to reduce the impact of this epidemic and slow its spread in our country, Turkey, as in the whole world, education was suspended, and then an emergency transition to distance education was made. In this context, the aim of the research is to examine the experiences of university students with special needs regarding emergency distance education in the pandemic and the problems they encounter in this process.

Method: The study group of the research consists of 14 university students with special needs at a foundation higher education institution in Istanbul in the 2020-2021 academic year. In the research, phenomenological (phenomenological) design, one of the qualitative research method approaches, was used. The data were collected through the interview form developed by the researchers and analyzed with descriptive analysis.

Results: Research findings show that students benefit from the emergency distance education process to a certain extent, they have both positive and negative experiences in this process, and they face various problems especially in the measurement and evaluation process.

Discussion: The findings obtained in the research were discussed within the framework of the literature. According to the findings, it can be stated that there is a need to consider individual differences in synchronous and asynchronous courses and in measurement and evaluation applications.

Keywords: Pandemic, COVID-19, higher education, individuals with special needs, distance education.

To cite: Nuhoglu, H., Tavukcu, D., & Özcan, N. (2024). Investigation of experiences of university students with special needs during the global pandemic. *Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education*, 25(4), 337-351. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1428189>

*This study was presented as an oral presentation at the 31st National Special Education Congress.

¹**Corresponding Author:** Prof., Maltepe University, E-mail: hasretnuhoglu@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9985-4203>

²Res. Assist., Maltepe University, E-mail: demettavukcu@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8792-1413>

³Res. Assist., Maltepe University, E-mail: neslihanozcan@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1435-3881>

Introduction

The new Coronavirus Disease (COVID-19), which is thought to have emerged in China in 2019, spread almost all over the world in a short time and was declared as a global epidemic by the World Health Organization (WHO) on March 11, 2020. In order to reduce the impact of the epidemic and slow its spread, applications such as flexible working, working from home or rotating work have been made all over the world. In addition, measures such as maintaining social distance, partial or full-time curfews and quarantine practices have been taken. Places that could cause the epidemic to spread rapidly, including schools and universities, were closed, and face-to-face education was suspended almost all over the world. With the suspension of education, social distance rules and changing personal/social sensitivities, the process conceptualized as emergency distance education has become the dominant education activity all over the world.

In Turkey, primary and secondary education was suspended on March 13, 2020, and higher education was suspended on March 16, 2020 (Dikmen & Bahçeci, 2020) and the education of approximately 25 million students was interrupted. While approximately 16.5 million students at primary and secondary education level were affected by this process (United Nations Educational, Scientific and cultural Organisation [UNESCO], 2021); It was stated that 7 million 940 thousand 133 students at the higher education level were affected by this process (Higher Education Council [YÖK], 2019). In the crisis environment that emerged with the pandemic, emergency distance education was put into practice in order to ensure the continuity of education and to sustain education. 64% of higher education institutions started distance education applications on March 23, 2020, 21.6% on March 30, 2020 and 13.2% on April 6, 2020 (YÖK, 2020). Students at all levels of education had to experience their education processes in a different way with the implementation of emergency distance education. However, it has been stated that some students were unable to access distance education during this process, and many students from primary to higher education were negatively affected (Pınar & Dönel Akgül, 2020). Among the student population affected by the global pandemic, it can be said that students with special needs are one of the most affected groups. According to the Higher Education Institution Information System (YÖKSİS) 2020 data, there are a total of 51.647 university students with special needs, including 27.872 associate degree, 23.581 undergraduate, 236 postgraduate, and 48 doctoral students. It is stated that 89% of these students are registered in distance education programs (YÖK, 2020a).

It is the responsibility of the Disabled Student Unit, established within the universities, to identify and prepare the administrative, physical, accommodation needs of university students with special needs, and their social and academic needs, to ensure their full participation in education and training, and to find solutions to accessibility and accessibility problems. The duties of this unit are included in the Higher Education Institutions Disabled Counseling and Coordination Regulation (2014). According to this regulation, the duties of the Disabled Student Unit in Higher Education Institutions are listed as follows:

1. "To adapt the educational environment in which the disabled student is enrolled in order to organize the educational programs in a way that does not hinder their academic and social lives,
2. Determining appropriate educational tools, materials, and resources for students with special needs,
3. Preparing an appropriate assessment and evaluation system,
4. Developing content that informs instructors about disabilities, limitations they bring, and necessary adjustments,
5. Providing counseling services to relevant parties,
6. Providing in-service training when necessary." (p. 2)

These duties and responsibilities of disabled student units are very important in terms of accessing education services for university students with special needs. Therefore, these units were expected to fulfill these duties by working actively during the pandemic. In addition, higher education institutions were reminded by YÖK in every decision taken regarding education during the pandemic, that necessary measures should be taken in order not to interrupt the education and training processes of students with special needs.

The document dated 07.05.2020 sent to higher education institutions emphasized that small changes that can be made in presentations, course preparations and lectures are extremely important for the participation of students with special needs (YÖK, 2020b). In the document dated 11.05.2020, it is suggested that the final and make-up exams be done online or with alternative methods such as homework and projects (YÖK, 2020c).

Additionally, guidelines “New Normalization Process in the Global Pandemic” and “Developing Healthy and Clean Environments in Higher Education Institutions in the Context of the Global Pandemic” were published, providing various recommendations for making distance education accessible to students with special needs (YÖK, 2020a). These recommendations include: (a) determining the presence of students with special needs in higher education programs and taking necessary measures, as well as informing instructors about these measures, (b) addressing potential problems related to the platforms used in distance education by consulting with students, (c) providing written information about the platforms to be used, (d) providing written content or adding subtitles to lectures for students with hearing impairments, using larger font sizes and contrasting colors for students with visual impairments, and describing visual content, graphs, and tables during the lecture, (e) providing additional time for exams based on the needs of students with special needs, (f) maintaining regular communication with students with intellectual disabilities or autism spectrum disorders and their families, and (g) identifying the needs of students with chronic illnesses and taking necessary measures accordingly. Despite these recommendations, higher education students with special needs have faced various difficulties due to the lack of necessary adaptations in the content used in distance education and the disregard of individual differences in the assessment and evaluation system (Kalaç et al., 2020).

It has been reported that 40% of a curriculum or 40% of any course can be done online as of the 2021-2022 academic year (YÖK, 2021). This shows that even if the global epidemic ends, blended learning practices will be included in higher education institutions. Therefore, ensuring the full participation of higher education students with special needs in education and training in the post-pandemic period is extremely important in terms of making distance education accessible to all individuals and ensuring equal opportunity. At this point, it is necessary to consult the experiences of students with special needs in this process and identify the problems they face. In the literature, various studies have been conducted on the perceptions of higher education students regarding distance education in different academic units (Aksoy et al., 2021), the perspectives on distance education (Akdemir & Kılıç, 2020), the strategies and perception levels related to learning experiences in distance education (Altuntaş et al., 2020), the online learning attitudes of education faculty students (Akcil & Bastas, 2020), and the opinions of audiology students on distance learning (Özses et al., 2021). However, no research has been found that examines the experiences of university students with special needs during the emergency distance education process. Therefore, this study aims to examine the experiences of university students with special needs during the global pandemic. For this purpose, answers to the following questions were sought.

1. What are their experiences during the distance education process?
2. Are there any negative situations they encounter during the distance education process? If so, what are their proposed solutions to these situations?
3. What are their opinions regarding the comparison between distance education and face-to-face education?
4. What are their suggestions for improving the distance education process?

Method

In this study, all the rules specified in the "Ethical Guidelines for Scientific Research and Publication in Higher Education Institutions" were followed. None of the actions listed under the second section of the guidelines titled "Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics" were performed. Prior to the commencement of the research, ethical approval was obtained from the Ethics Committee of Maltepe University with meeting number 2021/17 dated 18.06.2021 and decision number 2021/17-06.

Research Method

In this study, which was conducted to determine the experiences of university students with special needs during the global pandemic, phenomenological design, one of the qualitative research method approaches, was used. Qualitative research can be defined as a process that utilizes qualitative data collection methods such as observation, interviews, and document analysis, aiming to present perceptions and events in a natural and holistic manner in their authentic environment. The main aim of phenomenological design is to make sense of experiences (Yıldırım & Şimşek, 2016). In studies utilizing the phenomenological design, interviews are the primary data collection tool, and the data source consists of individuals or groups who have experienced the phenomenon under investigation and can express or reflect upon it (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Study Group

The study group of the research consists of 14 students with special needs who continue their education in a higher education institution (foundation) in Istanbul in the 2020-2021 academic year and participate in the research on a voluntary basis. Three participants are associate degree students, 10 are undergraduate students, and one is a graduate student. The participants have been diagnosed with various conditions, including hearing impairment ($n = 1$), autism spectrum disorder ($n = 2$), learning difficulties and attention deficit hyperactivity disorder ($n = 1$), learning difficulties ($n = 1$), physical disabilities ($n = 4$), fibromyalgia ($n = 1$), hydrocephalus ($n = 1$), speech and language disorder ($n = 1$), visual impairment ($n = 1$), and intellectual disabilities ($n = 1$). During the participant selection process, a phone call was made to the responsible person in charge in the university's disability, and information about the purpose and process of the research was shared. Ethical committee approval was sent to the responsible person via email. Through the unit responsible, contact information of the students was obtained, and all students were contacted by phone to provide detailed information about the research topic and process. In necessary cases (e.g., when the family wanted to be informed or when the student sought assistance from their family), discussions were held with family members. Subsequently, the students who volunteered to participate in the research were identified, and an informed consent form was sent to them via email. Semi-structured interviews were conducted with the students who filled out and signed the consent form in writing. Before the interviews, all students were reminded that audio and video recordings would be made, and verbal consent was also obtained.

Data Collection

In this research, a researcher-developed interview form was used as the data collection tool. The interview form consists of seven semi-structured questions. The questions in the interview form were created based on similar studies found in national and international literature. Care was taken to ensure that the questions in the form are clear and understandable. After the preparation of the questions, the form was reviewed by two experts who are faculty members in the special education department, and the experts' opinions and recommendations were taken into account. Based on their input, modifications were made to the questions, and the final version of the interview form was established. The research questions are provided below.

1. Did your special needs affect the emergency distance education process? Could you share your experiences?
2. To what extent do you benefit from the educational services provided to you during the emergency distance education process? Please explain briefly.
3. What are your experiences regarding infrastructure and access to the system during the emergency distance education process?
4. Could you talk about your experiences with accessing synchronous/asynchronous lessons during the emergency distance education process?
5. Could you share your experiences regarding accessing interactive content (online lesson videos, presentations, group work, discussions, etc.) during live online lessons in the distance education process?
6. Could you talk about your experiences with communication during the distance education process?
7. Could you share your experiences regarding assessment methods such as tests, exercises, assignments, and exams used in emergency distance education process?
8. When comparing emergency distance education and face-to-face education, what can you say? In your opinion, which method would be more effective and efficient in your educational life?
9. What are your suggestions for making this process better?

The data were collected through online interviews and the Blackboard (Bb) Collaborate application was used in this process. A short phone call was made by the researchers in order to provide information about the research and to learn the participation status of the students. During this interview, the students were asked whether they had access to the internet and whether they had any difficulties while using the bb platform. All of the students reported that they had access to the internet and that they could meet through Bb.

Validity and Reliability

The interview form developed by the researchers was sent to two experts and their opinions were sought. The questions were arranged taking into account the opinions and suggestions of the experts. Then, the interviews were carried out, their transcripts were made, and two weeks after the completion of the transcripts, the interviews were listened to and checked again. To ensure validity, 30% of the interviews (audio recordings and transcriptions of four participants) were listened to by an expert in the field of special education, and the reliability of the transcriptions was examined. The reliability of the transcriptions was calculated as 100%. During the creation of the code, theme and sub-themes, all researchers worked independently and then all participants came together and made comparisons. Based on this comparison, inter-observer reliability was calculated using the formula “agreement / (disagreement + agreement) X 100” (Miles & Huberman, 1994), and the inter-observer reliability was calculated as 88% (range 78-100). Miles and Huberman (1994) stated that inter-observer reliability should be at least 80%. The researchers reviewed the codes for the parts where agreement was not achieved and reached a consensus.

Data Analysis

The data obtained within the scope of the research has been analyzed descriptively. Descriptive analysis is a qualitative data analysis method that involves summarizing and interpreting data obtained through various data collection techniques according to pre-determined themes. In this analysis method, researchers often include direct quotations to vividly reflect the views of the individuals they have interviewed or observed. The main aim of this analysis method is to present the findings to the reader in a summarized and interpreted form (Yıldırım & Şimşek, 2003). Descriptive analysis was conducted in four stages within the research. In the first stage, the researchers created a framework for data analysis using the data obtained from semi-structured interviews. This determined the themes under which the data would be organized and presented. Then, the researchers ensured that the data were meaningfully and logically brought together. Afterwards, the researchers described the organized data, including direct quotations where necessary.

Findings

In this study, which investigate the experiences of university students with special needs during the global pandemic (COVID-19), the obtained data were analyzed, and categories and codes were shared in tables. Explanations were provided for each category and code, and examples from participant experiences were included.

Experiences Regarding the Impact of Distance education Process

Frequency information regarding participants' experiences of being affected by the distance education is presented in Table 1 and Table 2.

Table 1

The Impact of Distance Education Process

Categories	<i>f</i>
Positive	5
Negative	4
Both positive and negative	3
Not effected	2

Table 2
Experiences Regarding the Impact of Distance Learning Process

Categories	Sub categories	<i>f</i>
Positive	Watching lecture recordings	3
	Independence from location and time	3
	Elimination of transportation issues	2
	Feeling isolated	2
Negative	Difficulty in focusing	1
	Struggling to understand the lessons	1
	Inability to express oneself	1
	Limitations in practical lessons	1
	Nervousness during exams	1
Both positive and negative	Watching lecture recordings + internet connectivity issues	3
	Feeling isolated + limitations in practical lessons	1
Not affected	Continuing education smoothly	3

When examining the participants' experiences regarding the impact of distance education, it was observed that students were positively affected, negatively affected, both positively and negatively affected, or not affected by this process. Participants who were positively affected mentioned that they had the opportunity to isolate themselves and participate in classes independent of location and time by watching lecture recordings when necessary. Participants who were negatively affected mentioned difficulties in focusing and understanding during class and the lack of opportunities for practical application. Both positively and negatively affected participants mentioned that despite experiencing internet connectivity issues, being able to watch recorded lectures allowed them to review the classes multiple times and better prepare for exams. Three students expressed that there was no difference between face-to-face and distance education and that they continued their education smoothly from where they left off.

"In fact, it had a positive impact because my disability is physical, so I was having trouble getting to the faculty, going to our university, entering and leaving classrooms, I usually can't do these alone or they become very difficult. I was tired of being constantly dependent on someone, even if this is my mother, and that's why I didn't want to go to university most of the time. I come to school with my mother and she usually waits until the end of class. Can you imagine? Being online actually made it easier for me, I didn't have to go to the university, it was very easy to attend the classes, I didn't need anyone so it had a positive impact. (Participant 7).

"When I listened for the first time, I couldn't understand and I couldn't remember what was said but this way I had the chance to listen for the second and third time, and I understood, I could review the parts I missed, it was really great. I listened to the parts I couldn't take notes of from the recording and took notes. So it was great that it was recorded, I think it would be great if the classes were recorded even if we had to go to school because we can listen to the recordings anytime we want, even before exams." (Participant 11).

Experiences Regarding System Access

The frequency information regarding participants' experiences regarding system access during the distance education process is presented in Table 3.

Table 3
Experiences in Accessing the System in the Distance Education Process

Categories	Sub categories	<i>f</i>
Positive experiences	Satisfaction with system access	3
	User-friendliness of the Blackboard learning system	1
	Opportunities provided by the Blackboard learning system	1
Negative experiences	Experiencing computer-related issues	1
	Internet connection problems	3
	Disconnection issues in heavily attended classes	1
	Audio and video problems	1
	Difficulty understanding course codes	1
	Issues arising from the instructor joining the class late	1

Participants' experiences regarding system access during the distance education process were categorized into positive and negative experience themes. Participants with positive experiences generally mentioned their satisfaction with accessing the system smoothly. On the other hand, participants with negative experiences mostly mentioned internet connection problems.

"Well, sometimes we can experience internet issues. It may not have a good signal, the camera may not work, or there may be microphone problems, or we may be in different places. I remember joining the class even on a bus, and we can experience such problems. But I can also say this in a positive way that, because people feel more comfortable at home, they can take notes more easily, I guess." (Participant 10)

"I struggled, for example, I couldn't tinker with it too much thinking that something might go wrong. I couldn't understand the codes at first, I got them mixed up. For example, there were two classes for one course. I joined the one I was registered for, but no one else joined. I thought there was no class and left. It wasn't organized, you know, the codes and stuff. But as time went by, it settled. I attended classes with my cousin, who came to our house. My cousin helped me throughout the year. At first, they didn't understand either, but later they showed me the codes and helped me with it." (Participant 3)

Experiences Regarding Access to Classes and Interactive Content Used During Classes

Table 4 provides the frequency information regarding participants' access to synchronous/asynchronous classes and their access to interactive content used during these classes.

Table 4

Experiences Regarding Access to Classes and Interactive Content Used During Classes

Categories	Sub categories	<i>f</i>
Synchronous	Attending live classes	12
	Participating in interactive discussions	3
	Making presentations	5
	Participating in group work	4
Asynchronous	Watching class recording	8
	Doing assignment-research	1
Positive experiences	Not encountering any problems	5
	Feeling that they have gained something	1
Negative experiences	Facing difficulties due to inability to attend live classes	1
	Not participating in group work due to nervousness	2

In the distance education process, classes are designed by instructors to be synchronous and asynchronous. Participants who attended synchronous classes generally mentioned their active participation and engagement in live classes. Participants who attended asynchronous classes mostly relied on class recordings. While some students did not encounter any problems during this process, there were also students who could not participate in group work due to their nervousness.

"For example, we had group work. Since I study psychology, we needed to do research. So, we usually accessed these resources with our friends on Blackboard outside of class hours. We also used Skype. I didn't use many other tools. My experiences were mostly related to group work, and I don't have much experience beyond that." (Participant 1)

"I could only attend about 50%, not much. I would take the exams and then leave. I could only watch the class recordings, so I had some issues because of that." (Participant 8)

Experiences Regarding Communication in Distance education Process

The frequency information regarding participants' experiences regarding communication in the distance education process is provided in Table 5.

Table 5

Experiences Regarding Communication in Distance education Process

Categories	Sub categories	<i>f</i>
Using communication channels	Communication through email	9
	Communication through social media platforms (Whatsapp/phone calls/Skype/Blackboard)	11
	Communication through representatives	2
	Communication through Blackboard chat	1
Communication with instructors	Ability to reach when needed	9
Communication with peers	Inability to meet and communicate	1
	Difficulty in socializing	2
	Lack of friendships	2
	Inability to form close relationships	2
Communication with university units (student affairs/library, etc.)	No need to contact administrative staff	12
	Ability to contact administrative staff whenever needed	2

Participants mentioned that they mostly communicate through social media platforms, email, and student representatives. They were able to reach out to instructors when needed. They faced challenges in establishing communication and maintaining social relationships due to not having the opportunity to meet their classmates beforehand. They were unable to form the same friendships they had in face-to-face settings and experienced difficulties in socializing. They also mentioned that they did not have a reason to contact university departments, but they could do so when necessary.

"I mostly communicated with the instructors of the courses through email. If I had any questions during the class, I would ask them through the chat feature. Besides that, I communicated with my peers through WhatsApp or Skype when needed. I did not have any reason to contact university departments. However, as I mentioned, I mainly communicated with my advisor through email." (Participant 1)

"Well, it's not the same as being face-to-face, where we can go to class every day and chat with our friends, have a coffee together after class. It was a significant absence." (Participant 9)

Experiences Regarding Assessment and Evaluation

Table 6 provides the frequency information regarding participants' experiences with assessment and evaluation.

Table 6

Experiences related to assessment and evaluation during the distance education process

Categories	Sub categories	<i>f</i>
Use of different types of assessment and evaluation methods	Tests	3
	Midterm exams	1
	Short quizzes	1
	Video examples	1
	Oral exams	1
	Practical examples	3
	Presentations	3
	Project assignments	1
Technical issues experienced during exams	Audio, video, and file uploads	1
	Internet connection issues	1
	Exam schedule conflicts	1
Challenges encountered during the exam process	Difficulty during exams	4
	Cheating incidents	2
	Constantly being in front of the screen	1
	Insufficient exam time	1
	Deviation from conventional assessment methods	1
Emotional states during exams	Feeling anxious during exams	1
	Feeling comfortable during exams	1

The instructors utilize various assessment tools such as tests, midterm exams, short quizzes, final assignments, oral exams, practical assignments, presentations, and project assignments. Participants mentioned experiencing technical issues during exams, such as problems with audio or camera settings and file uploads. They also mentioned facing difficulties during exams, while some of their peers resorted to cheating to improve their grades. One participant mentioned experiencing anxiety during exams, while another felt more comfortable taking exams at home.

"Well, I understand. In the end, we tried to do our best with the resources we had. When everyone was at home, students all around the world were at home. The best possible approach was taken considering the circumstances. Of course, it would have been more effective to have face-to-face exams. Sometimes technical issues arise, such as problems with audio and video or the inability to upload files, which can affect efficiency. Something inevitably happens, but as I said, considering the limited resources we have and the fact that it was a global problem, it was as good as it could be." (Participant 1)

"It was intense, that's all I can say, and it was also confusing. Everything was tight. There were always conflicts, you know? You were trying to finish one professor's assignment, prepare for another's presentation, or take another professor's exam, and they would all overlap. It was always like that, and that's why it was so intense. I would tell the professors about it, but it still didn't work out because everything was conflicting." (Participant 8)

Comparison of Face-to-Face Education and Distance Education

The frequency information regarding participants' comparisons between face-to-face education and distance education is provided in Table 7.

Table 7

Comparison of Face-to-Face Education and Distance Education

Categories	Sub categories	<i>f</i>
Face-to-face education	Providing opportunities for practical lessons	3
	Active participation and effective communication	3
	Ease of asking questions during exams	3
Distance education	Access to course recordings	3
	Ability to view all documents in a single platform	1
	Elimination of transportation issues to the university	1
	Opportunity to engage in additional work	1
	Time savings	1
Blended learning	Socialization opportunities while re-listening to course recordings (Interactive lessons + practical lessons)	2

Participants expressed their preference for face-to-face education due to its provision of opportunities for practical lessons, requiring active participation and effective communication, and enabling them to ask questions during exams. Participants who preferred online education, on the other hand, mentioned reasons such as the ability to access recorded lectures and watch them at any time, having course content gathered in a single platform, the elimination of transportation issues to the university, and time savings.

"Well, it may sound a bit strange and selfish, but I think online education is better because when I listen to someone face-to-face, I forget their first words but remember what they said afterwards, which confuses me. However, since the teacher records even the shortest word, I watch the recordings and take notes, so their words stick in my mind. If it were face-to-face, I would struggle a bit, but here, watching videos doesn't cause me much trouble." (Participant 2)

"Of course, face-to-face is more efficient and effective because we can feel the interaction better there, as there is a conversational atmosphere, and there are no internet interruptions. Our energies are aligned there." (Participant 3)

Recommendations for the Distance Education Process

The frequency information regarding participants' recommendations for the distance education process is provided in Table 8.

Table 8

The recommendations of students regarding the distance education process

Categories	Sub categories	<i>f</i>
Course content	Adding subtitles to course recordings	1
	Sharing the course syllabus at the beginning of the semester	2
	Uploading course content in a clear, concise, and organized manner	1
Teaching process	Recording online course videos	2
	Keeping the duration of the classes short	1
	Using blended learning approaches	2
	Utilizing technology effectively	1
	Delivering the course in an interactive and engaging manner	3
Assessment and evaluation	Evaluating performance instead of exams	1
	Assessing through assignments rather than exams	3
Others	Providing information about teaching students with special needs from the disability unit	1

Participants have provided recommendations regarding course content, instructional delivery, assessment and evaluation, and other aspects. They suggested adding subtitles to course recordings, sharing course syllabi at the beginning of the semester, and uploading content in a clear, concise, and organized manner on the learning management system. They also recommended creating online course videos and adopting a blended approach by combining elements of distance and face-to-face instruction. In terms of assessment and evaluation, they proposed evaluating performance and assignments instead of traditional exams.

"For individuals like me with hearing loss or those who have difficulty maintaining focus during classes, it would be beneficial to add subtitles to course recordings. Additionally, it would be better if the class durations are not too long. Some instructors teach for more than two hours, but it can be exhausting when technology is involved. It becomes challenging to stay focused. Apart from that, I don't have any other suggestions in mind." (Participant 1)

"Some instructors hesitate to do certain activities online that they would do in face-to-face classes. However, they can utilize the same resources and techniques in the online setting. Sometimes they are not familiar with the system, but generally, interactive discussions and conversations are encouraged. Just because the class is online, it doesn't mean we can't have polls and actively participate using our microphones. I believe some instructors have room for improvement in these areas." (Participant 7)

Discussion

Within the scope of the research, the experiences of university students with special needs have been examined in various subjects during the emergency distance learning process, and the problems related to the process have been identified, and solution suggestions have been presented for these problems.

The global pandemic has affected our country, as well as the whole world, causing many changes and seriously impacting many areas, especially health and the economy. One of the areas affected by this process is the education system. The International Association of Universities (IAU) consulted the experiences of a total of 424 higher education institutions in 109 countries during the global pandemic period (Bozkurt et al., 2020). One of the findings obtained is that almost all educational institutions were affected by the global pandemic, and two-thirds of these institutions (67%) switched to the distance learning model (Marinoni et al., 2020). The higher education institution where this study was conducted also switched to the emergency distance education model since the beginning of the global pandemic.

When examining the impact of emergency distance learning on students, it is seen that they are generally affected by the distance learning process. Students have indicated that they have the opportunity to watch course recordings repeatedly and learn independently of time and location. These findings are consistent with the advantages of distance learning (Alpaslan, 2020; DeNeui & Dodge, 2006). In the research, two students with physical disabilities stated that the problems they experienced regarding accessibility and reachability during face-to-face education (e.g., problems related to public transportation, difficulties in reaching the classroom due to the absence of an elevator in the building, etc.) were eliminated with the transition to distance learning. Based on this finding, it can be said that students face difficulties in accessing the campus where the higher education institution is located during face-to-face education, their mobility within the campus is limited, and they cannot access

classrooms independently. This finding is consistent with different research findings. Çınar (2010) states that some higher education institutions lack designs that provide easy access to students with special needs. Sevinç and Çay's (2017) study found that students with physical disabilities faced various problems regarding transportation. These findings suggest that the practical implementation of the regulations regarding disabled consultation and coordination in higher education institutions, as well as the responsibilities of the Disabled Students Commission of the Higher Education Council, which involve addressing accessibility and availability issues faced by disabled students in higher education, is not fully realized. At this point, it is considered necessary for higher education institutions to review the accessibility and physical suitability of the campus and create appropriate physical conditions. Additionally, although students with special needs generally do not experience problems accessing courses during the distance learning process, it has been found that they struggle to understand the lessons and feel inadequate due to the limited availability of practical courses. It is known that accessing courses alone is not sufficient for students to receive a quality education. It is necessary to provide students with access to materials prepared according to their development and learning characteristics, for teaching staff to recognize the topics in which they struggle, to conduct reviews when necessary, and to ensure active participation in the courses.

According to the findings of the International Association of Universities (2020) study, the transition from face-to-face education to distance learning has brought along some challenges. One of the main challenges is access to the technical infrastructure and skills required for distance learning. In this research, it is observed that students have both positive and negative experiences regarding the technical infrastructure. Students have expressed that they can easily access the learning system (Bb) used by their higher education institution during this process, that the system is user-friendly, and that it offers them various opportunities. Based on students' statements, it is considered that the learning software used by the higher education institution is systematic, organized, and easy to use. On the other hand, there are also students who frequently experience internet connection problems, get disconnected from the system during classes and exams with high participation rates, and face device-related issues (such as the absence of a computer, difficulties in audio and video settings, etc.). Considering that the connection problem may be due to students' internet infrastructure and the device problem is a general issue during this period, it is generally considered that the learning system of the higher education institution is suitable for conducting distance learning and teaching activities. One student has mentioned that some courses were initially opened as two separate sections, which were later merged, but no announcement was made to them. The student stated that even if they asked for help from family members, they could not understand where the problem originated from, and as a result, they could not attend classes for the first three weeks. Considering the student's experiences, the fact that the student was not aware of the classes being held in another section for three weeks despite the lessons being conducted raises concerns about the quality of communication among peers. The procedures on the system should be completed before the start of classes, and necessary announcements should be communicated to students in written or audio form through the system. Additionally, taking into account the special needs of students, it is considered necessary to reach out to these students individually through their advisors or the course instructor, inform them about any changes, and make necessary adaptations to resolve any issues they may face in accessing the course.

When examining students' experiences regarding access to courses and course content, it is observed that students have both positive and negative experiences related to synchronous and asynchronous classes. Some students stated that they did not encounter any problems accessing interactive content in their classes, while others mentioned difficulties in following synchronous classes. These findings differ from the findings of Genç and Köker's (2021) study. In their study, Genç and Köker (2021) found that higher education students (typically developing) followed their classes to a high extent during the distance learning process. Hrastinski (2008) highlighted the psychological effects experienced by students during distance learning and mentioned that continuous interaction with peers in synchronous classes increased their motivation and provided a more social aspect to the learning experience. In contrast to Hrastinski's (2008) study, students stated that they could not participate in group activities due to the excitement and anxiety caused by online conversations. It is thought that conducting activities that enable special needs students to communicate with their peers in synchronous classes would make them feel more comfortable during online classes and provide opportunities for socialization.

When examining students' communication experiences during distance learning, it is observed that students did not have any problems communicating with their instructors but faced challenges in socializing with their peers. In Sevinç and Çay's (2017) study, students mentioned that they were able to access the information and support they needed through their advisors whenever they wanted. However, in Genç and Köker's (2021) study, students reported low levels of communication with their instructors. Therefore, the findings of this study

are consistent with the findings of Sevinç and Çay's (2017) study while differing from the findings of Genç and Köker's (2021) study. Additionally, in this study, students reported difficulties in communicating and establishing close relationships with their peers, whereas in Sevinç and Çay's (2017) study, students generally got along well with their peers, had some complaints, and received support from them in resolving certain issues. The fact that students did not face difficulties in reaching their instructors can be attributed to the accessibility of instructors at the higher education institution where the research was conducted and the students' use of appropriate communication channels to reach their instructors. The difficulties students faced in communicating with their peers can be attributed to factors such as not experiencing the classroom environment due to starting higher education during the global pandemic, not having the opportunity to meet peers face-to-face, and having insufficient social interaction skills.

Students' experiences regarding assessment and evaluation in distance education have revealed that instructors utilize different assessment tools. Some students have expressed anxiety due to technical issues and the limited time during exams. A similar finding can be seen in the study conducted by Öz-Ceviz et al. (2020) with 443 university students, where increased anxiety levels related to the global pandemic were identified. These results are supported by the studies of Memiş-Doğan and Düzel (2020) and Göksu and Kumcağız (2020) as well. Students generally found performance-based assessments to be more relieving and expressed a preference for assignments or projects rather than exams. Specifically, students with autism spectrum disorder indicated difficulties in understanding and a reluctance to take exams in subjects such as Turkish Language, English, and Atatürk Principles and Revolution History, where exams were in the form of tests. One of the responsibilities of disability student units in higher education institutions is to ensure that all students are subjected to fair and accurate assessment and evaluation, ensuring equal opportunities and making the assessment and evaluation process meaningful for students with special needs. These units also have tasks such as providing necessary accommodations for exams, such as extended time, appropriate venues, materials, and reader accompaniment, as well as making individualized arrangements based on specific needs. However, the findings of the research indicate that disability student units in higher education institutions face challenges in fully fulfilling these responsibilities in practice.

When examining student opinions on the comparison between distance and face-to-face education, it is observed that students generally prefer face-to-face education. Students expressed their preference for face-to-face education due to its practical opportunities, effective communication, and facilitation of socialization. On the other hand, students who prefer distance education mentioned that they chose it because it eliminates the transportation problem to the campus and provides a learning environment independent of time and place. As mentioned in the previous paragraphs, students have negative experiences related to face-to-face education due to the lack of physical suitability in higher education institutions. The limited mobility of students and their dependence on others even for accessing classrooms pose significant problems. At this point, it is believed that distance education should be preferred not only because it eliminates the negative experiences caused by the physical limitations of higher education institutions but also because it offers various advantages.

When examining the suggestions made by students to improve distance education, it is observed that they provide suggestions regarding course materials and the assessment system. Students' suggestions such as adding subtitles to lecture recordings, conducting performance-based assessments during the class, substituting assignments and projects for exams, and sharing course syllabi at the beginning of the semester stand out. Another suggestion offered for the improvement of this process is that the personnel in the disability unit should communicate with instructors and inform them about students' special needs. During the student interviews, the reason for presenting this suggestion was stated as the need for instructors to address some problems encountered due to their special needs (such as irregularities in written materials, communication limitations, etc.) in the classroom setting. The suggestion of sharing course syllabi at the beginning of the semester is supported by the study of Eret-Orhan et al. (2017). Eret-Orhan et al. (2017) stated that course syllabi, which provide written information about the course objectives, resources to be used in the course, and important course-related information, should be shared with students at the beginning of the academic term. YÖK (2020a) also provided recommendations to higher education institutions, such as "The instructor should be informed about whether there are disabled students in the relevant programs of our universities, and the necessary precautions should be taken according to the disability group," "For our hearing-impaired students, course content should be provided in text format as well, if possible, lectures should be provided with subtitles, and the course content should be sent to students in advance in text format," and "Materials such as course videos, animations, graphics, and short stories

can increase students' willingness to learn." Therefore, it is observed that students' suggestions for improving the process are consistent with the recommendations in the literature.

Limitations

The research is limited to students with special needs who are attending a foundation university in Istanbul.

Recommendations for Practitioners

1. Disability Student Units should identify students' needs and make necessary arrangements to ensure accessible and inclusive education. Precautions should be taken to make education easily accessible and attainable.
2. Disability Student Units should prepare documents that provide information to instructors about students with special needs, their behavioral and learning characteristics, the limitations imposed by their specific needs, and the necessary adjustments to be made.
3. Awareness levels of all individuals working in higher education institutions should be increased, and counseling services should be provided to faculty members.
4. The learning software used during emergency distance education should allow for recording of classes and easy access to these recordings.
5. Course content and assessment tools should be prepared, taking into account individual differences.
6. New online applications should be utilized to facilitate social interactions among students with special needs and their classmates.

Recommendations for Future Research

1. The experiences of students with special needs in higher education institutions across Turkey can be explored, leading to general conclusions.
2. The scope of the research can be expanded by conducting interviews with faculty members, counselors, administrative staff, and institutional leaders in higher education institutions.

Authors' Contributions

The researchers conducted each phase of the study together. They determined the study topic together and planned the research. Researchers transcribed the student interviews and analyzed them separately and then assessed validity and reliability. The researchers contributed equally at all stages of the study.

Acknowledgment

The research was carried out within the scope of Maltepe University Learning and Teaching Application and Research Center. We would like to thank Maltepe University Disabled Student Unit for their support in communicating with students.

References

- Akcil, U., & Bastas, M. (2020). Examination of university students' attitudes towards e-learning during the COVID-19 pandemic process and the relationship of digital citizenship. *Contemporary Educational Technology, 13*(1), ep291. <https://doi.org/10.30935/cedtech/9341>
- Akdemir, B. A., & Kılıç, A. (2020). Yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamalarına bakışının belirlenmesi [Higher education students' perspective on distance education applications]. *Milli Eğitim, 49*(1), 685-712. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.783344>
- Aksoy, A. D., Bozkurt, A., & Kurşun, E. (2021). Yükseköğretim öğrencilerinin koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik algıları [Higher education students' perceptions of distance education in the coronavirus (Covid-19) pandemic process]. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*(3), 285-308. <https://doi.org/10.34056/aujef.900375>
- Alpaslan, M. (2020). Öğretim üyelerinin özel yeteneklilerin eğitiminde uzaktan eğitimin kullanımına yönelik görüşleri [Opinions of faculty members on the use of distance education in the education of gifted students]. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6*(1), 126-147. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auad/issue/55639/761315>
- Altuntaş, E. Y., Başaran, M., Özeke, B., & Yılmaz, H. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejilerine ve öğrenme deneyimlerine ilişkin algı düzeyleri [Perception levels of university students regarding distance education strategies and learning experiences of higher education institutions during the COVID-19 pandemic process]. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi, 3*(2), 8-23. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1237190>
- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., Lambert, S. R., Al-Freih, M., Pete, J., Olcott, Jr. D., Rodes, V., Aranciaga, I., Bali, M., Alvarez, Jr. A. V., Roberts, J., Pazurek, A., Raffaghelli, J. E., Panagioutou, N., de Coëtlogon, P., ... Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education, 15*(1), 1-126. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3878572>
- Chao, T, Saj, T. & Tessier, F. (2006). Establishing a quality review for online courses. *Educause Quarterly, 3*, 32-39. <https://er.educause.edu/articles/2006/7/establishing-a-quality-review-for-online-courses>
- Çınar, N. (2010). *Üniversite kampüslerindeki peyzaj erişilebilirliğinin engelliler açısından irdelenmesi* [Examination of landscape accessibility in university campuses in terms of disabled persons] (Tez Numarası: 387613) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çimen, E., Gürdal, G., Çuhadar, S., & Akbaytürk-Çanak, T. (2020). Koronavirüs (COVID-19) sürecinde Türkiye'de üniversite kütüphaneleri [University libraries in Turkey during the coronavirus (COVID-19) process]. *Yüksek Öğretim Dergisi, 17*, 48-53. <https://gcris.iyte.edu.tr/handle/11147/9620>
- DeNeui, D. L., & Dodge, T. (2006) Asynchronous learning networks and student outcomes: The utility of online learning components in hybrid courses. *Journal of Instructional Psychology, 33*, 256-259. <https://eric.ed.gov/?id=EJ754186>
- Dikmen, S., & Bahçeci, F. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejileri: Fırat Üniversitesi örneği [Strategies of higher education institutions for distance education in the process of covid-19 pandemic: The example of Fırat University]. *Turkish Journal of Educational Studies, 7*(2), 78-98. <https://doi.org/10.33907/turkjes.721685>
- Eret-Orhan, E., Çapa-Aydın, Y., & Yerin-Güneri, O. (2017). Yükseköğretimde öğretimi geliştirmek amacıyla ders izlencesi hazırlama: Öğretim elemanları için öneriler [Preparing a syllabus to improve teaching in higher education: Suggestions for instructors]. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3*, 611-616. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/higheredusci/issue/61494/918292>
- Genç, O., & Köker, F. (2021). Covid-19 pandemisinin yükseköğretim öğrencileri üzerindeki algısı ve salgın sürecinde uzaktan eğitimin etkinliği [The perception of the Covid-19 pandemic on higher education students and the efficiency of distance education in the epidemic process]. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 51*, 185-210. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/61126/907992>
- Göksu, Ö., & Kumcağız, H. (2020). Covid-19 salgınında bireylerde algılanan stres düzeyi ve kaygı düzeyleri [Perceived stress level and anxiety levels in individuals in the Covid-19 outbreak]. *Electronic Turkish Studies, 15*(4), 463-479. <http://doi.org/10.7827/TurkishStudies.44397>

- Gupta, A., & Goplani, M. (2020). Impact of Covid-19 on educational institutions in India. *UGC Care Journal*, 661-671. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32141.36321>
- Hrastinski, S. (2008). Asynchronous & synchronous e-learning. *Educause Quarterly*, 31(4), 51-55. <https://www.learntechlib.org/p/101357/>
- Kalaç, Ö., Telli, G., & Erönal, Y. (2020). *COVID-19 mücadelesi kapsamında uzaktan eğitim sürecinde engelli öğrencilerin durumu sorunlar ve çözüm önerileri [The situation of disabled students in the distance education process within the scope of the covid-19 struggle problems and solution suggestions]*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi Müdürlüğü.
- Marioni, G., Van't land, H., & Jensen, T. (2020). *The impact of covid-19 on higher education around the world: IAU global survey report*. https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf
- Memiş-Doğan, M., & Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri [Fear-anxiety levels specific to Covid-19]. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 739-752. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44678>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage.
- Öz-Ceviz, N., Tektaş N., Basmacı G., & Tektaş, M. (2020). Covid 19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin analizi [Analysis of the variables affecting the anxiety levels of university students during the Covid 19 pandemic process]. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 312-329. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ueader/issue/59308/834648>
- Özses, M., Dinçer-D'alessandro H., Özbal-Batuk, M., & Sennaroğlu, G. (2021). COVID-19 pandemisinde odyoloji öğrencilerinin uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri: Hacettepe Üniversitesi deneyimi [Opinions of audiology students about distance education in the COVID-19 pandemic: Hacettepe University experience]. *Turkish Journal of Audiology and Hearing Research*, 4(1), 11-17. <https://doi.org/10.34034/tjahr.23262>
- Patton, Q. M. (2014). *Qualitative research & evaluation methods*. Sage.
- Pınar, M. A., & Dönel-Akgül, G. (2020). The opinions of secondary school students about giving science with distance education during the covid-19 pandemic. *Journal of Current Research on Science*, 10, 441-486. https://smartofjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=56644
- Sevinç, İ., & Çay, M. (2017). Fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimi sırasında karşılaştıkları sorunlar (Akdeniz Üniversitesi örneği) [Problems of physically disabled persons faced during university education (The case study of Akdeniz University)]. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13, 219-238. <http://sosyoteknik.selcuk.edu.tr/sustad/article/view/115>
- United Nations Educational, Scientific Cultural Organization. (2021). *Education: From disruption to recovery*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri [Qualitative research methods]* (10th ed.). Seçkin.
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2014). *Yükseköğretim kurumları engelliler danışma ve koordinasyon yönetmeliği [Higher education institutions disabled counseling and coordination regulation]*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=14214&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020a). *YÖK koronavirüs salgını döneminde engelli öğrencilerin eğitime erişimini mercek altına aldı [YÖK scrutinized the access of students with disabilities to education during the coronavirus epidemic]*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelsiz-erisim-engelsiz-egitim.aspx>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020b). *YÖK engelli öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadığı sıkıntılara yönelik harekete geçti [YÖK takes action to address the problems disabled students experience in distance education]*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelli-ogrenciler-icin-uzaktan-egitim.aspx>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020c). *YÖK'ten üniversitelerdeki sınavların yüz yüze gerçekleştirilmeyeceğine ilişkin karar [Decision from the council of higher education that examinations at universities will not be held face-to-face]*. <https://covid19.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuru/yok-ten-sinavlara-iliskin-karar.aspx>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2021). *YÖK başkanı Erol Özvar, üniversitelerde yüz yüze eğitimin detaylarını açıkladı [Erol Özvar, president of YÖK, announced the details of face-to-face education in universities]*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/yok-baskani-ozvar-dan-yuz-yuze-egitime-iliskin-aciklamalar.aspx>